DİL VE EDEBİYAT EĞİTİMİ DERGİSİ

Yıl/Year: 2012 Cilt/Volume: 1
Sayı/Issue: 2 Sayfalar/Pages: 1-39

1925 Yılında Yayımlanan "Küçük Mektebliye: Yeni Millî Kırâ'at" Kitabının İncelenmesi ve Değerlendirilmesi

Bekir GÖKÇE[1]

Özet

Bu çalışmanın amacı; 1925 yılında Köprülüzâde Mehmet Fuat tarafından *"İlk mekteblerin birinci sınıflarında tedrîs edilmek üzere"* yazılan "Küçük Mektebliye: Yeni Millî Kırâ'at" adlı eski harfli kitabı, yeni yazıya aktarmak, çözümlemek ve çeşitli açılardan değerlendirmektir. Bu nedenle çalışma, nitel yapıda olup doküman analizi yöntemiyle gerçekleştirilmiştir. Çalışmanın evrenini "Küçük Mektebliye: Yeni Millî Kırâ'at" kitabında yer alan 27 metin oluşturmaktadır. Öncelikle bu metinler, çeviri yazı özelliklerine uygun olarak Türkçeye aktarılmış; içerik çözümlemesi yapılarak ileti, dil ve anlatım özellikleri saptanmıştır.

Türkçe Öğretiminin tarihsel süreci içinde özellikle "okuma eğitimi" açısından değer taşıyan bu kıraat kitabı, dönemin *İlk Mekteb Kitapları Tetkik Komisyonunun Kırâ'at Kitabları Hakkındaki Raporu (1926)* ile karşılaştırılmış; çeşitli açılardan değerlendirilmiştir.

Çalışmanın sonucunda "Küçük Mektebliye: Yeni Millî Kırâ'at" kitabının; "1924 İlk Mektep Müfredat Programı"na genel anlamda uygun olduğu, metinlerin biçim ve içerik yönüyle kolaydan zora doğru sıralandığı, hedef kitlenin okuma becerisini geliştirecek nitelikte olduğu ortaya çıkmıştır.

Anahtar Kelimeler: *Türkçe Öğretimi Tarihi, Kıraat, Okuma Eğitimi.*

Examination and Evaluation of a Book "To Junior Student: New National Kıraat" Published in 1925

Abstract

Purpose of this study is to convert into new letters, to analyze and to evaluate the book "To Junior Student: The New National Kıraat"- in the old letters- written by Köprülüzade Mehmet Fuat in 1925, "Intended To Teach For Primary School First Classes". Therefore, this study was carried out by using the qualitative structure and document analysis. The population of the study is composed of 27 texts in the book of "The new National Kıraat". Firstly, these texts were imported in Turkish accordance with transcript specifications, language and expression features were detected by content analysis.

Having value in the historical process of teaching Turkish, especially from "reading education" aspect, this book was compared with "At Primary School Books About Kıraat Books Examination Commission's Report (1926) and was evaluated in various aspects.

[1] *İnönü Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Türkçe Eğitimi Ana Bilim Dalı Doktora Öğrencisi, bekir198144@gmail.com*

As a result of the study, it is understood that "To Junior Student: The New National Kıraat" book is appropriate for "1924 The First School In The Curriculum Program" in general, the texts are arranged from easy to hard in terms of form and content, it has quality of developing the reading skills in the target group.

Key Words: *History of Turkish Teaching, Kıraat, Reading Education*.

1. Giriş

İnsanlar arasında iletişimi sağlayan, kültürü kuşaktan kuşağa taşıyan dil, her ulusun varlığını koruması yolunda önemli bir işlev görmektedir. Bu bağlamda geçmişten günümüze dek ulusların tarihi incelendiğinde, her toplum, sağlam bir ana dili eğitiminin arayışı içinde olmuştur. Türk ulusu da tarihsel süreçte en önemli varlık olarak gördüğü dilini eğitimle geliştirmeye çalışmış; bulunduğu çağın koşullarına uygun olarak değişik yöntemlerden ve araçlardan yararlanmıştır.

İnsan ve toplum yaşamında vazgeçilmez bir öneme sahip olan iletişim, 20. yüzyılda, olağanüstü biçimde gelişmiştir. Dil, bu iletişimi sağlayan canlı bir araçtır. Bu kapsamda dil üzerine yapılan çalışmaların disiplinler arası bir nitelik taşıdığı görülmektedir. Türkiye'de, Türkçe eğitiminin uygulama çalışmaları kadar tarihsel süreçteki kimi görünümlerini ortaya koyan çalışma örnekleri de artmıştır.

Cumhuriyet Dönemi, pek çok alanda olduğu gibi, ana dili öğretimi alanında da gelişmelerin yaşandığı bir dönemdir. Bu dönemde Türkçe öğretiminde ve özellikle okuma alanında yaralanılan temel kitaplardan biri de kıraat kitaplarıdır.

Türkçe eğitimi üzerine yapılan akademik çalışmalarda, tarihsel süreç ve program boyutu üzerinde durulmasına karşılık bu süreçte belirli bir işlevi olan kıraat kitapları üzerine yapılan çalışmaların az olduğu görülmektedir.

Çiftçi ve Çeçen (2009:639)'e göre zihinsel bir faaliyet olan okuma; sözcüklerin, duyu organları yoluyla algılanıp yorumlanması; algılama merkezine gönderilen sözcüklerin anlamlandırılması, kavranması, yorumlanması, senteze tabi tutulması ve değerlendirilmesidir. Bütün bu işlemler sonucunda okuyucunun belleğinde taze bir bilgi birikimi olarak neticelenmesidir.

Dil ve edebiyattaki "bütünlük" görüşünden hareketle, geçmişte yazılmış bilim ve kültür eserlerini tanımak, yeni kuşaklara tanıtmak, o dönemin eğitim anlayışını bugünle karşılaştırmak, her açıdan yararlı olacaktır. 1928 yılında gerçekleştirilen Harf İnkılabı'ndan önce Osmanlı Türkçesiyle yazılmış eserlerde, Türkçe öğretiminin değişik boyutlarını yakalamak, oldukça önemlidir.

Bu çalışma, Köprülüzâde Mehmet Fuat'ın 1925 yılında ilk mekteplerin birinci sınıflarında okutulmak üzere yazdığı "Küçük Mektebliye: Yeni Millî Kırâ'at" kitabında yer alan 27 metin (45 sayfa) ve İlk Mektep Kitapları Tetkik Komisyonunun kıraat kitapları hakkındaki 14 maddelik raporuyla (7 sayfa) sınırlıdır. Millî Kütüphane'den elde edilen kitabın 21-22 ile 27-28. sayfalarının bulunmadığı görülmüştür. Bu nedenle 20. sayfada yer alan "İş Adamları" metni, çalışmaya alınmamıştır.

Bu çalışmada, yer alan metinlerin seçimi, Fuat Köprülü'ye aittir. O dönem, Cumhuriyet'i kuran, yeni Türkiye'yi imar eden yöneticiler için halkın okuryazar olması, çok önemliydi. Kurtuluş Savaşı'nı olağanüstü bir mücadele göstererek kazanan Türk milletinin savaş gündeminin yerini uygarlık yolunda atılması gereken adımların alması gerekiyordu. Ülkede siyasi, sosyal, ekonomik ve

kültürel anlamda yenilikçi bir anlayışın benimsenmesi, Cumhuriyet Türkiyesi'nin modernleşme süreci için yaşamsal bir önem taşıyordu. Uygarlık yolunda ilerlerken değişim, her alanda olduğu gibi dil alanında da kaçınılmazdı. Ancak bir süre daha yeni harfler için beklemek gerekecekti. Böyle bir tarihsel zaman içinde, Türk edebiyatına yöntem getiren, saygın kalemlerden Fuat Köprülü başta olmak üzere A. Cevat Emre, Peyami Safa gibi edebiyatçılarımızın başka bir yönüyle karşılaşıyoruz: Kıraat kitabı yazmak. Dönemin Maarif Vekâleti, o günkü adıyla ilk mekteplerde ve liselerde okutulmak üzere kıraat kitaplarının yazılmasını öngörür ve bu kapsamda Tetkik Komisyonu da bir rapor hazırlar. Bu rapor (1926), kıraat kitaplarında bulunması gereken özellikleri içermektedir. Bu çalışmanın sonunda Ekler bölümünde, kıraat kitabındaki metinlerin çeviri yazısı ve Tetkik Komisyonunun Raporu verilmiştir.

2. Kuramsal Bilgiler ve İlgili Araştırmalar

Bu bölümde; Türkçe öğretimi tarihine toplu olarak bakılmaya çalışılmış, 1924 İlk Mektep Müfredat Programı hakkında bilgi verilmiş, kıraat kitaplarının özellikleri üzerinde durulmuş, alanyazında yapılan çalışmalara değinilmiştir.

2.1. Türkçe Öğretimi Tarihine Toplu Bir Bakış

Göğüş, ana dili öğretimi tarihinde üç evreden söz eder: 1. Medreselerin kuruluşundan Tanzimat Çağı'na kadar, 2. Tanzimat ve Meşrutiyet Çağı, 3. Cumhuriyet Çağı.

Tarihsel süreç incelendiğinde Tanzimat yıllarına kadar Türkçenin eğitimi ile ilgili özel bir programa yer verilmediği görülmektedir. Bu dönem ve devamında gelen Batılılaşma çalışmalarının bir devlet politikası hâlini alması, eğitim kurumlarında da Batı tipi yapılanmaya geçişi hızlandırmıştır. Askerî okullarla başlayan bu değişim, iptidaî, rüşdî ve idadî düzeyinde okulların açılmasıyla hızlanmıştır. Osmanlı Maarif Nezareti'nin 1848 Talimatı'nda yazı eğitimine gereken önemin verilmesi yönündeki uyarıları ve 1869 tarihli Maarif-i Umûmiye Nizamnamesi'nde Türkçenin 'usul-i cedîde'ye göre öğretilmesinin istenmesi, Türkçe eğitiminin de ilk örneklerinin verilmesine zemin hazırlamıştır.

Osmanlılar döneminde, Arap alfabesinin okuma yazma öğretimi, bireşim yöntemi ile yapılmaktaydı. Cumhuriyeti'n ilk yıllarından itibaren de çözümleme yöntemi programdaki yerini almıştır. 1924 yılında dönemin Maarif Müdürü Saffet Bey'in öncülüğünde İstanbul'da "Elifba Kongresi" toplanır. Nüzhet Sabit'in 1918 yılında kaleme aldığı "Kelime Usulü ile Elifba" adlı kitabı ve kelimeyle başlayan çözümleme yöntemi, toplantıda tartışılarak kabul edilmiştir.

1857 yılında Kayserili Dr. Rüştü'nün "Nuhbetü'l- Etfâl" isimli alfabe kitabının ve 1874'te Selim Sâbit Efendi'nin 'Rehnümâ-yı Muallimîn' adlı rehber kitabının yayınlanmasıyla bu sahadaki faaliyetler artar. İlerleyen yıllarda çeşitli kademeler için hazırlanan eğitim-öğretim programlarında "Elifba, Kıraat, Kavâid-i Lisân-ı Osmanî, Hüsn-i Hat, İnşad, Sarf, Nahiv" gibi derslere yer verilerek dil eğitimi planlı bir hâle getirilmeye çalışılır (Göğüş, 1989:132-140; Temizyürek, 1999:39-41).

Cumhuriyet'in başlangıcından 1981 yılına kadar hazırlanan programlar, Türkçe dersi açısından ikiye ayrılabilir: a) İlköğretim Birinci Kademe Programları (1924, 1926, 1930, 1936, 1948, 1968), b) İlköğretim İkinci Kademe Programları (1924, 1929, 1938, 1949 Ortaokul Programları) 1981 yılında hazırlanan "Temel Eğitim Okulları Türkçe Eğitim Programı" (MEB, 1981), ilköğretim birinci ve ikinci kademe (1-8. sınıflar) Türkçe derslerini bir bütün olarak ele alan müstakil bir programdır. Mevcut program ise 2005 yılında yenilenen İlköğretimTürkçe Dersi Öğretim Programı'dır.

Türkçe öğretimi tarihine toplu biçimde yaklaşılmaya çalışılan bu bölümde, alan üzerinde çalışan uzmanlardan üçü hakkında şu bilgilere yer verilebilir:

Göğüş (1989), "Anadili Olarak Türkçenin Öğretimine Toplu Bir Bakış" adlı eserinde Türkçe öğretimine ilişkin bilgiler vermektedir.

Şahbaz (2005), "Tanzimat'tan Cumhuriyet'in İlk Yıllarına Kadar (1839-1928) Türkiye'de İlkokuma ve Yazma Öğretimi" adlı çalışmasında Türkçe öğretiminin tarihine ışık tutmaktadır.

Temizyürek ve Balcı (2006), "Cumhuriyet Dönemi İlköğretim Okulları Türkçe Programları" adını taşıyan çalışmalarında; ilköğretim Türkçe dersine (1-5,6-8) ilişkin geçmişten bugüne dek hazırlanmış programları değerlendirmektedir.

2.2. 1924 İlk Mektep Müfredat Programı

Günümüzde, ilköğretim okullarının 1-5. sınıflarını oluşturan eğitim basamağı, Cumhuriyet'in ilk yıllarında "ilk mektep", ilerleyen yıllarda "ilk okul" olarak adlandırılmıştır. 1914 yılında toplanan İkinci Heyet-i İlmiye'nin çalışmalarıyla oluşturulan "1924 İlk Mektep Müfredat Programı" Cumhuriyet yıllarının ilk müfredat programı olma özelliğini taşımaktadır. Bu programda, uygulandığı tarihlerde Arap alfabesi kullanıldığı için, okuma ve yazma öğretimi Arap alfabesiyle öğrenmeye dayalı olarak düzenlenmiştir. Programda birinci sınıflar için hazırlanan bölüm ile iki, üç, dört ve beşinci sınıflar için hazırlanan bölüm ayrı ayrı düzenlenmiştir. İlk okuma öğretiminde öğretmenler, ses (usul-i savtî) veya kelime yöntemini kullanma konusunda serbest bırakılmıştır. Diğer dört sınıf için belirlenen konular "Kıraat, İnşad, Tahrir, İmla ve Sarf" başlıkları altında toplanmıştır (Özbay, 2006:41).

"1924 İlk Mektep Müfredat Programı"nda ikinci, üçüncü, dördüncü ve beşinci sınıflarda Türkçeye tahsis edilen dersler şöyle taksim edilmiştir:

	İkinci Sınıf	Üçüncü Sınıf	Dördüncü Sınıf	Beşinci Sınıf
Kıraat	4	3	2	2
İmlâ	2	2	1	1
Sarf	-	-	1	1
Tahrir	1	2	2	2
Yazı	2	1	1	1
TOPLAM	**9**	**8**	**7**	**7**

Günümüzde ana dili derslerinde bütüncül bir bakış açısıyla konuların parçalanmadan işlenmesi anlayışı, bu programda görülmemektedir. Ders içeriği; Kıraat, İmla, Sarf, Tahrir, Yazı gibi alt başlıklara ayrılmış ve bunlar için bağımsız saatler konulmuştur. Belirlenen bu alt başlıklarla çocuklarda okuma, yazma, konuşma becerileri kazandırılmaya; dil bilgisi konuları kavratılmaya çalışılmıştır.

2.3. Kıra'at Kitabı

Okuma eğitiminin tarihsel süreci incelendiğinde, Cumhuriyet öncesinde, bu dersin karşılığı olan kıraat dersleri için kıraat kitapları ve çocuk dergilerinden faydalanılmıştır.

"Okuma" becerisinin kazandırılmasına yönelik olarak konulan "Kıraat" dersleri ilk sınıfta küçük hikâye, fıkra gibi türlerle farklı konuları işlemeye yöneliktir. Çalışmalara öncelikle basit konulu eserlerden başlanarak sene sonunda iki üç sayfalık makaleleri anlayabilecek düzeye ulaşma gayesi, çocuklarda seviyeye dikkat edildiğinin bir göstergesidir. İkinci sınıfta "İnşat" çalışmaları ile birlikte aynı ders içinde değerlendirilmesi ve ilk sınıfın geliştirilerek, çalışmaların sürdürülmesinin tavsiye edilmesi bu sınıftaki hedeflerin belirsizleşmesine yol açmaktadır. Son sınıftaki ders adının "Edebî Kıraat" şeklinde değiştirilmesi, bu sınıftan itibaren liseye geçiş hazırlıklarının yapıldığının göstergesidir.

"Konuşma" becerisine yönelik olarak konulan "Kıraat" dersleri ise ilk iki sınıfta kendisine yer bulur. Öncelikle kısa şiirlerden başlanarak çalışmaların yürütülmesinin istenmesi yine öğrenci seviyesinin dikkate alındığını göstermektedir. Fakat bu derslerdeki çalışmalar, bugünkü anlamda "konuşma" eğitiminden ziyade şiir okuma ve ezberleme çalışmalarını kapsamaktadır.

Türkçe dersleri içinde yer alan "Yazma" becerisine yönelik programda iki ders yer almaktadır: "İmlâ ve Kitâbet". İlk sınıftaki İmlâ derslerinde yapılması istenen asıl çalışma toplu veya bireysel yazma çalışmalarıdır. Kitâbet dersi ise bugünkü bildiğimiz anlamıyla kompozisyon çalışmalarına denk düşer. Son sınıfta imlâ dersi kaldırılmış sadece Kitâbet dersine yer verilmiştir.

1924 Programı'nda dil bilgisi müfredatı için konulan "Sarf ve Nahiv" dersi sadece ilk iki yılda vardır. İşlenecek konuların başlıklar hâlinde sıralandığı bu dersin müfredatı diğer konu başlıklarına göre daha ayrıntılıdır. Ancak buradaki kurallar, Türkçenin değil, daha çok Arapça ve Farsçanın kurallarıdır. Bu durum, Osmanlıcanın bu dillerin etkisinde kaldığını göstermektedir. Konu başlıklarının verilmesi esnasında sözlü ve yazılı olarak uygulama çalışmalarına ağırlık verilmesinin istenmesi, gramer çalışmalarının ancak uygulama çalışmaları ile yerleştirilebileceği gerçeğinin o dönemde de anlaşıldığının bir kanıtıdır.

Dinleme eğitimine yönelik herhangi bir başlık ve yönlendirmenin görülmediği 1924 Programı, oldukça genel amaçlar içeren bir görüntüdedir. Türkçe dersleri için sadece genel bir değerlendirmenin yapıldığı çerçeve program niteliğindedir. (Temizyürek ve Balcı, 1999:39-45; Coşkun, 2007:1-13).

3. Bulgular ve Yorum

Bu bölümde, incelen kıraat kitabıyla ilgili olarak ulaşılan bulgular belirlenip yorumlanacaktır.

3.1. Kıraat Kitabında Yer Alan Metinlerin İçerik Çözümlemesi, İletileri, Dil ve Anlatım Özellikleri

Bu bölümde, kıraat kitabında yer alan metinlerin içerik çözümlemesi yapılmış, iletileri belirlenmiş, dil ve anlatım özellikleri ortaya çıkarılmıştır. Bölümün sonunda genel bir değerlendirme yapılmıştır.

3.1.1. Orhan Mektepte

Üçüncü kişi anlatıcı ve onun bakış açısı tekniğiyle yazılan bu metinde, ana mektebine giden Orhan'ın okulda geçirdiği bir gün anlatılır. Arkadaşlarını ve öğretmenini sevmesi, araç gereçlerini yanına alarak sınıfa girmesi, öğretmenini dikkatle dinlemesi, okul dönüşü doğruca eve gelmesi ve annesinin onu güler yüzle karşılamasına yer verilir.

Temel ileti: Okula düzenli olarak gitmek ve sorumluluk bilinci içinde hareket etmek gerekir.

Diğer iletiler: Okumanın değeri, okul yaşamının güzellikleri, öğretmen ve arkadaş sevgisi, büyük sözü dinleme, anne-çocuk iletişimi, bu metnin çocuğa kazandırabileceği iletiler arasındadır. Bunun yanında Türkçe dersinin önemli bir alanı olan dinleme becerisinin önemi üzerinde durulmaktadır. *"Can kulağıyla dinlemek*" deyiminin kullanılması, Orhan'ın, öğretmenini dinlemediğinde onun söylediklerini anımsamayacağını bilmesi, okul öncesi eğitim alan bir çocuğun gelişimi açısından önemlidir.

Metinde geçen *"can kulağı ile dinlemek", "vakit geçirmek", "hatırında tutmak", "cevap vermek"* deyimleri, konu ve iletilerle ilgili olması yönüyle dikkate değerdir. Öyküleyici anlatımın kullanıldığı bu metinde dokuz cümle bulunmaktadır. Bu cümleler, yalın ve anlaşılırdır.

3.1.2. Ahmet'in Kitabı

Öyküleyici tarzda yazılan bu metinde çalışkan bir çocuk olan Ahmet'in elifbayı bitirdikten sonra öğretmeni tarafından bir kitapla ödüllendirilmesi ve sevincini annesiyle paylaşması anlatılmaktadır.

Temel ileti: Çocuğun okuma ve çalışma zevkini küçük yaşta kazanmaya başlaması son derece önemlidir.

Diğer iletiler: Çocuğun kitabı sevmesinde öğretmen ve aile önemli rol oynar. / Kitap, çocuğun en iyi arkadaşıdır. / Öğrenmede ödül, güdülenmeyi artırır ve olumlu bir tutumun oluşmasını sağlar. / Çocuğa verilecek kitap, onun seveceği, zevkle okuyacağı özellikte olmalıdır.

Metinde sekiz cümle bulunmaktadır. "*Türlü türlü", "sevine sevine*" ikilemelerinin kullanılması, kitabın iyi bir arkadaş olarak düşünülmesi, metni etkili kılmaktadır.

"Sualler" bölümünde üç soru sorularak çocukların okuduklarını sözlü olarak anlatmaları istenir. Bu soruların, "bilgi" basamağında olduğu görülür.

3.1.3. Benim Babam

Bir çocuğun gözüyle babasının anlatıldığı bu metinde başlangıçta şiir türünün, sonrasında öykülemenin yer aldığı görülür. Babası tarafından sevilmenin oluşturduğu mutluluğu duyumsayan çocuk, kız kardeşi ve annesiyle, işte olan babasını dört gözle beklerler. Çocuk, babasının dönüşte neler getireceğini merak eder.

Temel ileti: Baba, çocuk için sevgi, şefkat ve güven demektir.

Diğer iletiler: Çocuğun gelişiminde sevgi dolu bir yuvanın önemi büyüktür. / Çocuk için yuva, güvenli bir sığınaktır.

Metinde geçen "*Göreceği gelmek*" deyimi, çocuğun babasına duyduğu sevgiyi anlatmaktadır. "Sualler" kısmında "niçin" denilmesi, çocuğu düşündürmeye yönelik olduğu için önemlidir.

3.1.4. Nermin'in Yemeği

Seraceddin'in ***Kolay Kırâ'at*** kitabından alınan bu parça, şiir türündedir. Beş dörtlükten oluşmuş; 7'li hece ölçüsüyle yazılmıştır. Şiirin teması, "paylaşmanın oluşturduğu sevinç"tir. Öyküleyici anlatım havasının hissedildiği bu metinde; Nermin, annesinin kendisi için hazırladığı öğle yemeğini, önünde kuru ekmekle yalnız başına masasında oturan küçük bir kızla paylaşır. Sonunda ikisi de sevinir.

Temel ileti: Paylaşmak, sevgiyi çoğaltan bir erdemdir.

Diğer iletiler: Okul yaşamında öğrencileri kaynaştıran etkinliklere yer verilebilir. / Ekonomik sıkıntı yaşayan öğrencilerle yakından ilgilenilmelidir. / Paylaşma erdemi, model alınabilecek bir özellik taşıdığı için okul çağı çocuğu açısından önemlidir.

Mini mini ve *kardeş kardeş* ikilemeleri, anlatımı güçlendirmektedir.

3.1.5. Türkiye Cumhuriyeti

Çocukta tarih bilinci, yurt ve Atatürk sevgisi aşılamak üzere yazıldığı söylenebilir. Metinde yıllarca düşmanların işgaline uğrayan yurdumuzun, Gazi Mustafa Kemal Atatürk önderliğinde baskıdan ve düşman boyunduruğundan kurtulması anlatılır.

Metinde geçen "*ezilmek, çiğnemek, yıkmak, dokunmak, devirmek, boyunduruk, kurtarmak*" sözcükleri, içeriği aydınlatmaktadır. Atatürk için kullanılan *"Türk'ün gönlünde yaşayan*" ifadesi, ona duyulan bir sevgi ifadesidir.

Temel ileti: Cumhuriyet'in değerlerini, kazanımlarını bilmeli ve çocuklarımıza anlatmalıyız.

Diğer iletiler: Türk milleti, bağımsızlık aşkıyla yaşamış, baskıya ve zulme hiçbir zaman boyun eğmemiştir. / Cumhuriyet-millet kaynaşmasında en büyük pay, Atatürk'ündür.

"Vazife" bölümünde öğretmenin, cumhuriyetin iyilikleri üzerine öğrencilere açıklama yapması istenmektedir.

3.1.6. Çabuk Mektebe

Metinde, "Küçük Mektebli"nin şahsında çocuklardan vatan için çalışmaları istenir. Yurdun bağımsızlığı ve güvenliği için çocukların okumaları gerektiği üzerinde durulur.

Temel ileti: Vatanın bağımsızlığı ve güvenliği için herkes, üzerine düşeni yapmalıdır.

Diğer iletiler: Vatan için çalışmak, bilinçli ve özverili olmak gerekir. / Bu vatan toprağı, şehitlerin kanıyla sulandığına göre herkes, öncelikle değerbilir olmalıdır. / Bizi kurtaracak olan okumaktır, bilgidir; öyleyse okulun bu gücünden yararlanmak gerekir.

Metinde geçen *"iş başına gitmek, payına düşmek, şehit düşmek*," deyimleri; *"Sen de çalışırsan bu topraklar şenlenecek."* cümlesinde 'toprak'ın kişileştirilmesi, metnin anlatımını güçlendirmiştir. Vazife bölümünde Küçük Mektebliye düşen görev sorularak öğrencileri düşündürmek amaçlanmıştır.

3.1.7. Bayrağım

Yazar, görkemli biçimde geçen bir taburun önünde bayrağımızı görmekten duyduğu sevinci ve yaşadığı gururu anlatmaktadır.

Temel ileti: Özgürlük ve bağımsızlığımızın sembolü olan bayrak, varlığıyla bizi mutlu eder.

Diğer iletiler: Her Türk, bayrağını yükseklerde görmek için çalışmalıdır.

Metinde geçen "*yüreği kabarmak", "borç bilmek", "üstün görmek", "içi içine sığmamak*" deyimleri de konu ve iletiye uygun ipuçları vermektedir. Cümleler, yoğun bir anlatım özelliği taşımaktadır.

"Sualler"de bayrağın ne olduğu, bayrağımızın rengi ve resim hakkında sorular sorulur.

3.1.8. Kedim

Bir çocuğun gözünden kedisinin yaramazlığının anlatıldığı bu şiir, 8'li hece ölçüsüyle yazılmıştır. Şiirde, olumlu bir bakış söz konusudur. Uslu durmasa da kedi, minder üstündeki örtüyü buruşturmaz. Kar gibi bembeyaz tüylü kedi, makara veya kuşakla oynar. Bir gün çocuğun haminnesinin tığı ayağına batınca yardımına çocuk koşar. Kedinin yaramazlıkları, çocuğun elini tırmalamakla devam eder.

Metinde kedinin yaramazlıkları, öyküleyici anlatım yoluyla ve şiir tadında sunulmuştur. "*Kaçacak yer aramak", "suya düşmek"* deyimleri; *"Kar gibi bembeyazdır tüyü.", "O pamuk beyaz gözü…"* benzetmeleri, anlatımı güzelleştirir. Klasik Türk şiirindeki mesnevide olduğu gibi, her iki dize kendi içinde kafiyelidir.

3.1.9. Kedi ile Fare Yavrusu

Metinde; annesinin uyarılarını dikkate almayan fare yavrusunun, kedinin tuzağına düşmesi anlatılır. Olay, tavan arasında geçer. Anne farenin uyarısı üzerine kedi, farelerle dost olduğu biçiminde bir yalan uydurur, fareyi kandırır. Fare, anne sözü dinlememenin bedelini canıyla öder. Olayın kahramanlarının hayvanlardan seçilmesi, metnin, çocukları aklın önemi konusunda bilinçlendirme amacıyla yazıldığı izlenimini uyandırmaktadır.

Temel ileti: İnsan, her durumda aklını kullanmalı, kötü nitelikleri olan kişilere karşı dikkatli olmalıdır.

Diğer iletiler: Büyük sözü dinlememek, hayatta kimi felaketlere yol açabilir.

Metinde geçen *sakin sakin, yavaş yavaş* ikilemeleri, kedi ile fare yavrusu arasında geçen olayın ayak seslerine işaret eder. Fare için metnin sonunda *akılsız* kelimesinin kullanılması, *itaatsiz yavru* tamlaması da konuyla bağlantılı ögelerdir.

Su'aller'de farenin nasıl bir hayvan olduğu, kedilerle geçim durumu ve söz dinlemekle ilgili sorular yöneltilir.

3.1.10. Tilki ve Piliç

Metinde; yaramaz bir pilicin, annesinin uyarılarına rağmen tilkinin sözüne kanıp yanına gitmesi ve kendisini tilkiden kurtaramaması anlatılır. Burada ilgi çekici olan, anne sözü dinlemek gerektiğini bir kez de tilkinin, pilice söylemesidir. İçerik yönünden *Kedi ile Fare Yavrusu* metniyle benzerlik taşır. İki metin arasındaki belirgin fark, bu metinde olayın kırda geçmesidir.

Temel ileti: Kötü nitelikli kimselerin tuzağına düşmemek için akıl ile hareket edilmelidir.

Diğer iletiler: Büyük sözü dinlememek, felaket getirebilir. / Son pişmanlık, hayatta insana fayda sağlamaz.

Metinde geçen *başına gelmek* deyimi, konuyla ilgilidir. Tilkinin sinsiliğinin gizlendiği *kuzum* deyişinde deyim aktarması yapılmıştır.

Sualler'de piliç ve tavuk hakkında bilgiyi ölçen sorular yöneltilir.

3.1.11. Korku

Metinde, küçük bir çocuğun yaşadığı yanılsamayı annesinin yardımıyla aşması anlatılıyor. Olayın geçtiği yer Fikret'in odası, zaman gecedir. Yatağına yatan Fikret, annesinin lambayı alıp dışarı çıkması üzerine karanlıktan korkmaya başlar. Örtünün altından başını çıkarır, karşısında sandalyenin üstünde " kocaman bakışlı, uzun sakallı, elinde bıçağı olan bir adam" görür. Fikret'in çığlığına annesi yetişir, onu yatıştırır. Kendisini korkutan şeyin, kendi elbisesi olduğunu anlar. Korkusunun boş olduğunun farkına varır, tekrar uyumaya başlar.

Temel ileti: Çocukluk döneminde korku ve öz güven çatışması yaşamak doğaldır. Bu tür bir olumsuzluk, çocuğun ruh durumunun sağlıklı olmasıyla aşılabilir.

Diğer iletiler: Çocuğun karşıt duygularla tanıştığı çocukluk döneminde temel olan, dengedir. Başka deyişle korku-öz güven, paylaşma-bencillik, sevgi-nefret gibi duyguları yaşayabilecek durumda olan bir çocuğun dengeli ve ölçülü biçimde hayatın farklı yüzleriyle tanışması doğal görülebilir. Ne var ki bu metin, özellikle korkunun nedeninin anlatıldığı betimleme ifadesi bağlamında olumsuz bir ileti taşımaktadır.

Metinde geçen "*içine gelmek, aklı başından gitmek deyimleri; kendi kendinden ikilemesi, betimleme ifadesi, acı bir ses duyu aktarması,* metnin yapısı bakımından önem taşımaktadır.

3.1.12. İki Keçi

Orhan Seyfi'nin yazdığı bu şiirde; iki keçinin, köprüden geçme hususunda anlaşamaması, inatçılıklarının kurbanı oluşu anlatılır. Keçilerden büyüğü, yolunun uzak olmasını ve kendisinin büyük olduğunu; küçüğü ise önceliğin kendisine ait olduğunu, yorgunluğunu gerekçe gösterir. Yaşanan çatışma, kavgayla büyür. Köprüyü paylaşamayan iki keçinin son durağı sudur.

Temel ileti: Yaşamda paylaşmayı bilmeli, inatçılıkla hareket etmemelidir.

Diğer iletiler: Yaşam, sonsuz olanaklar denizidir. / Kavga, hiçbir sorunun çözümü değildir. / Sorunlar; iletişim, empati ve nezaket gibi değerleri benimsemekle çözülebilir.

Metinde geçen "*köprü, geçmek, ben, sen, kavga, su, düşmek*" sözcükleri; *yol vermek* ve *cezasını bulmak* deyimleri, konuyu ve iletiyi özetlemektedir.

3.1.13. Deniz Kenarında

Deneme türünde bir metindir. Deniz kenarında oturup uzaklara bakmanın eğlenceli olduğu, balıkçıların ağlarıyla tuttukları balıkları pazarda satıp ailelerinin karnını doyurması, hoş bir eğlence gibi görünen bu uğraşın balıkçı açısından yorucu olması üzerinde durulur. Uçsuz bucaksız mavi, bütün görkemiyle karşıdadır. Sonsuzluk duygusunun kaynağı olan deniz, okuyucuya iç rahatlığı sağlar. Yazar, gözlem gücünü öyküleme-betimleme ekseninde ve deneme tadında kullanır.

Temel ileti: Deniz; uçsuz bucaksız maviliği, görkemi ve içerdiği zenginliklerle insan yaşamında önemli bir yere sahiptir.

Diğer iletiler: Deniz, insanda hayranlık uyandırır. / Bakış açısı bakan kişiye göre değişir.

Metinde *ben anlatıcı*, denizi eğlenceli bulmakta; balıkçılar ise onu geçim kaynağı olarak görmektedir. *Deniz, hava, bakmak, kayık, balıkçı, ağ, pazar, eğlence* sözcükleri; kayıkla ceviz kabuğu arasında *benzerlik* kurulması (*ceviz kabuğu kadar ufak*…), deniz kenarında yapılan bu gözlemin *hoş bir eğlence* olarak görülmesi, metnin okuyucuda olumlu bir etki bırakmasını sağlamaktadır.

3.1.14. Köy Yolunda

Metinde; okuldan dönen üç arkadaşın, arabasını çekmekte zorlanan yaşlı bir kadına yardım etmesi anlatılır. Olay, köy yolunda şiddetli bir havada geçer. Betimleyici ve öyküleyici anlatım söz konusudur. Hayri'nin yaşlı kadına yardım etme önerisini, arkadaşları kabul eder; üç arkadaş yardımseverliğinin karşılığını hayır duayla alır.

Temel ileti: Çevremizde güç durumda olan insanlara yardım etmeliyiz.

Diğer iletiler: İnsan, hayatı güzelleştirmek için her fırsattan yararlanabilir. / Yaşlılara karşı birey ve toplum olarak sorumluluklarımızı yerine getirmeliyiz. / Yaşamda insanın yaptığı her işin karşılığı vardır.

Yol, yokuş, soğuk, kadın, araba, arkadaş, teklif, yardım, dua sözcükleri; ihtiyar kadının mutluluğunu ifade eden *kanatlanmış gibi* ifadesi, *Allah da sizin işlerinizi kolaylaştırsın* sözü, metnin söz varlığını betimlemekte, içeriğe ve iletilere yansımaktadır.

3.1.15. Nermin'le Serçe

8'li hece ölçüsüyle yazılan bu şiirde, küçük bir kızın, karlı bir kış günü pencereye konan kuşa ekmek vermesi anlatılır. Nermin, çevrenin karla kaplı olması üzerine odasında bebeklerle oynamayı, yiyip içmeyi düşünürken bir ses duyar. Bu, aç olduğunu söyleyen bir kuşun sesidir. Nermin, kuşun yalvarmasına dayanamaz, ona ekmek verir ve her zaman gelmesini söyler. Nermin de serçe de bu etkileşimden mutlu ayrılır. Şiirde tam ve yarım kafiye kullanılmıştır.

Temel ileti: Güç durumda kalan her canlıya merhametle yaklaşılmalıdır.

Diğer iletiler: Çocuğun dünyasında ev, güvenli bir sığınaktır. / Çevremizdeki varlıklara karşı duyarlı olmak, güzel bir davranıştır.

Metinde geçen *kar, oda, ses, pencere, serçe, aç, ekmek* sözcükleri; kuşun *Açım bana bak!* biçiminde konuşturulması, içeriği aydınlatan ögelerdir.

3.1.16. Turgut'un Gemiciliği

Çocukta tarih bilinci oluşturmak amacıyla yazıldığı anlaşılan bu metinde, gemicilik tutkusuyla dolu olan Turgut, ana kahramandır. *Deniz, zırhlı, donanma, kaptan* sözcükleri aynı kavram alanına giriyor. Turgut'un bu merakı, tarih kitaplarını okumasını tetikler. *Barbaros, Turgut Reis* gibi denizcilik alanında ün salmış kişiler, ana kahraman için modeldir. Geçmişteki zaferlere karşılık, o dönemde yabancı gemilerin varlığı Turgut'ta rahatsızlık uyandırır.

Temel ileti: Hayal ve tutkularla dolu olan çocukluk döneminde, kimi konularda ilk bilinçlenmeler yaşanır.

Diğer iletiler: Çocuğun hayal dünyasında her unsurun özel bir yeri ve anlamı vardır. / Tarihî şahsiyetleri tanımak, tarih bilincini artırır. / Yaşanılan ortamdaki kimi olumsuzluklar, çocuğu da etkiler.

Eline geçmek deyimi, Turgut'un gemicilik tutkusu anlatılırken *"sevmek, muhabbet, doyamamak* sözcüklerinin seçilmiş olması; *donanmamızın ne büyük zaferler kazandığı* söz öbeğinde geçen ad aktarması, anlatımı güçlendirmiştir.

3.1.17. Ana Muhabbeti

Metinde yavrusunu arslandan canı pahasına korumaya çalışan bir annenin olağanüstü özverisi anlatılır. İnsanda hayranlık uyandıran bu öyküde; şehre getirilen yırtıcı hayvanlardan biri, kafesinden çıkıp halkın arasına karışır. Herkes can derdiyle kaçışırken bir kadın çocuğunu yere düşürür. Büyük bir özveriyle arslana yaklaşıp yavrusunu bırakmasını ondan ister. Arslan da bunun üzerine çocuğu bırakır. Burada, olağanüstü bir durum olduğunu söylemek mümkündür.

Temel ileti: Anne, çocuğuna her zaman olağanüstü bir sevgi ve özveriyle bağlıdır.

Diğer iletiler: Anne, sahip olduğu erdemlerle yücelir. / Samimi gözyaşları ve içtenlikli bir çaba, karşılıksız kalmaz. / Yırtıcı, öldürücü hayvanların da merhamet taşıdığı bir gerçektir.

Metinde geçen *halk, arslan, kadın, çocuk, düşürmek, süzmek, şaşmak* sözcükleri; *diz çökmek, gözleri yaşla dolu (olmak)* deyimleri; *baştan ayağa* ikilemesi, metnin içeriğini canlı kılmaktadır.

3.1.18. Serçe

Seraceddin'in ***Kolay Kırâ'at*** kitabından alınan bu parça, 8'li hece ölçüsüyle yazılmış bir şiirdir. Metinde, bahçedeki armudu yiyip küçük kurtları etkisiz hâle getiren bir serçe anlatılır. *Ben dili*nin kullanıldığı metinde kuşun ekmek artıkları, üzüm ve kirazla ödüllendirilmesi, yediği küçük kurtların bir karşılığıymış gibi bir izlenim oluşmaktadır.

Temel ileti: Doğal dengeyi koruyan kuşlara yardımseverlik ve değerbilirlik duygularıyla yaklaşılmalıdır.

Diğer iletiler: Yaşamda kaçınılmaz bir döngü ve besin zinciri vardır. / Kuşlar, sevimli olmalarıyla insanların ilgisini çeker.

Bahçe, armut, kurt, serçe, ağaç sözcükleri birbiriyle ilgilidir. Serçenin sevimli bir avcıya benzetilmesi, dikkat çekicidir.

3.1.19. Hilâl-i Ahmer

Günümüzdeki adıyla Kızılay'ın tanıtıldığı, kurulma nedeni ve yüklendiği işlevin anlatıldığı bir metindir. Yazar; savaşta yaralanan erlerin tedavisini sağlaması ve onlara doktor, ilaç, sıcak yemek olanağını sunması yönüyle Kızılay'ın, milletin yardımıyla yaşadığını belirtmektedir.

Temel ileti: Benzersiz hizmetleriyle halkın en zor zamanlarında yanında olan Kızılay'a yardım edilmelidir.

Diğer iletiler: Kızılay, milletin ortak vicdanının somutlaşmış hâlidir.

Konunun içeriğine ve iletisine bağlı olarak; *muharebe, vatan, yiğit, düşman, yaralanmak, yardım* kelimeleri; *şifa vermek* deyimi kullanılmaktadır. Kızılay, şifa vermesi yönüyle kişileştirilmekte; müesseseye ve şefkatli bir anneye benzetilmektedir. Metinde, karma cümle yapısı dikkat çekiyor.

3.1.20. Dil Belası

Dilini ölçüsüzce kullanan, geveze bir eşeğin, bu davranışının bedelini ağır biçimde ödemesinin anlatıldığı metinde olay; yağmurlu bir sonbahar gecesi, ahırda geçmektedir. Tembel öküzün, hava şartlarını gerekçe göstererek ertesi gün iş görmenin zorluğundan bahsetmesi üzerine eşek, hasta numarası yapıp işe gitmemeyi ona önerir. Bunu yerine getiren öküz, işten kurtulur; ancak çitçi, işini tamamlamak için bu kez eşeği yanına alır. Böylece eşek dilinin cezasını çeker, bütün işi yüklenmek zorunda kalır.

Temel ileti: Dil, doğru yerde ve zamanda kullanıldığında kişiye yarar sağlar; ölçüsüz kullanıldığında ise sahibine zarar verir.

Diğer iletiler: Tembellik, ruhu körelten bir hastalıktır. / Düşünmeden konuşmamak gerekir. / Başkalarını aldatma uğraşı, aslında kişinin kendi kendisini aldatmasıdır.

Metinde geçen *hızlı hızlı, tembel tembel, meraklı meraklı, ister istemez* ikilemeleri; *iyi gelmek, yarım kalmak, cezasını çekmek* deyimleri; *sert bir rüzgâr* deyişindeki duyu aktarımı, metnin söz varlığını zenginleştirmiştir.

Vazife bölümünde, eşekle öküzün hikâyesinin anlatılması istenir. Böylece çocukların anlama ve anlatma becerisi ölçülmektedir.

3.1.21. İpek Böceği

Metinde ipeğin kıymeti, onu yapan böceğin yumurtasının saklanma nedeni, üzerinde yattığı dut yapraklarını yiyip ağzından çıkarmak yoluyla koza yapması, bir süre kaldığı kozasını bırakıp gitmesi; kısaca ipekli kumaşların yapılış öyküsü üzerinde durulur. Çocukta çevreye ait bir varlığı (ipek böceği) tanıma, keşfetme bilinci oluşturabilecek niteliktedir. Ayrıca genel kültür bilgisini artırıcı özelliktedir.

Temel ileti: Kıymetli bir varlık olan ipek, adını aldığı böcekten elde edilir.

Diğer iletiler: Doğada olağanüstü bir denge ve ölçü vardır. / Her varlık, belirli bir süreci tamamladıktan sonra biçime kavuşur. / Bursa, ipekleriyle ünlü bir şehirdir. / Hayvanlar arasında içgüdü ortak hareket etmeyi doğurur.

Metinde geçen *ipek, kıymetli, faydalı, koza, yadigâr, kumaş, meşhur* kelimeleri; *hoşa gitmek* deyimi, *sevip okşamak, yavaş yavaş* ikilemeleri; yaprakların zümrüde benzetilmesi, böceğin kozasını yadigâr bırakması, metnin anlatımını etkili kılan ögelerdir.

3.1.22. Hediye

Tevfik Fikret'in çocuklar için yazdığı ***Şermin*** adlı eserinden alınan bu parça, 8'li hece ölçüsüyle yazılmıştır. Şiirde, genellikle tam kafiye kullanılmıştır. Doğum gününde kendisini sormayan ablasına dargın olan Şermin'in, ablasının hediyesiyle sevinmesi anlatılır. Çocuğun dünyasına uygun bir yapıda olan bu metin, insancıl değerleri taşımaktadır.

Temel ileti: Kişinin özel günlerinde yakınlarından aldığı bir armağan, sevgiyi çoğaltan bir etken olabilir.

Diğer iletiler: Çocuk, kimi özel zamanlarında yakınlarından ilgi bekler. / Kimi durumlarda ön yargılı olmamak, acele karar vermemek gerekir. / Yaşamı güzelleştiren biraz da sürprizlerdir. / Kardeşler arasındaki iletişimin de bakımı gereklidir.

Hediye, yaş, küskün, abla, kutu sözcükleri; doğum günü için *bayram günü* denilmesi, *hatırını sormak* deyimi, ablanın meleğe benzetilmesi, "*Kardeşçe, dostça, insanca"* dizesi metnin anlatımını zenginleştirmiştir.

3.1.23. Mevsimler, Aylar

Bilgi verici özelliğiyle dikkat çeken metinde mevsimlerin adı, içeriği ve özellikleri anlatılır. Okulların açıldığı mevsim olan sonbaharın eylül, teşrinievvel, teşrinisani aylarından oluştuğu; bu aylardan sonra kışın geldiği, bu mevsimin insanda ve doğada oluşturduğu değişiklerden söz edilir. Şubat ayından sonra soğukların azalmaya başladığı, mart ayıyla birlikte doğanın yeşile bürünmesi ve yaz mevsimiyle havanın iyice ısınması ve okulların tatil olması üzerinde durulur. Bu metnin, öğrencileri "zaman" kavramı üzerinde düşündürmek, insan-doğa ilişkisini betimlemek amacıyla yazıldığı söylenebilir. Metinde geçen kelimeler bu amacı gerçekleştirmeye yöneliktir. "Yavaş yavaş" ikilemesi, dikkat çekmektedir.

3.1.24. Yurt Sevgisi

Metinde; küçük bir çocuğun, evlerinin önünden geçen asker birliğini ve sancağını görüp manevi duygularının kabarması, büyük babasının yardımıyla yurt sevgisini öğrenmesi üzerinde durulmaktadır. *Ben dili*nin kullanıldığı metinde, çocuk ile büyük baba arasındaki diyaloglar, metni canlı ve hareketli kılmaktadır. Çocuklarda yurt sevgisi, askerlik bilinci oluşturmak üzere yazıldığı anlaşılan bu metinde, çocuğun büyük babasından duyduğu "yurt sevgisi" sözü oldukça önemlidir. Çünkü çocuk, bu büyülü sözün anlam arayışı içindedir. Büyük babası, Moskof muharebelerine katılmış, Pilevne'de yaralanmış, yiğit bir askerdir. Askerliği yaşam biçimine dönüştüren bu ihtiyar, çocuğun gözünde model durumundadır. Büyük babası, kendisine askerlikle ilgili sorular yönelten torununa o çağa gelmesi gerektiğini anlatır. Askerliğin şerefle yerine getirileceği vurgusunu yapar.

Temel ileti: Yurt sevgisi, çocuk kalbinde köklü biçimde bulunması gereken bir değerdir.

Diğer iletiler: Çocukta bir düşüncenin davranışa dönüşmesi için zamana ihtiyaç vardır. / Çocuğun dünyasında model kişilerin önemi tartışılmaz. / Askerlik, şerefle yerine getirilecek bir vatan borcudur.

Metinde yer alan *asker, sancak, yurt sevgisi, rüya, askerlik* kelimeleri; *kalbi çarpmak, gözleri yaşarmak, aklına gelmek, yüreği kabarmak, hatırından gitmemek, hizmet görmek, başkaldırmak ve tehlikeye düşmek"* deyimleri*; uzun uzun, türlü türlü, iş güç* ikilemeleri; *inşallah, çok şükür, aferin* kalıp sözleri; *vatan yavrusu, kahraman ordu, vatan tehlikeye düşünce, vatan çocukları* ad aktarması; *sancağın şerefi* kişileştirmesi olmak üzere bu söz varlığı ürünleri, anlatımı zenginleştirmiştir.

3.1.25. Fenalıktan Sakınmak

Yuva bozan yuvasız kalır. sözüyle başlayan bu metin şiir türündedir ve didaktik bir hava taşımaktadır. 11'li hece ölçüsüyle yazılmıştır. Altı dörtlükten oluşan şiirde, genellikle tam kafiye kullanılmıştır. Uzun süredir gözlediği kuş yuvasındaki yavruları yakalayan çocuğun, annesinin öğüdüyle yavruları bırakması anlatılır. Çocuğun annesi, yavrularının güvende olmadığını hisseden anne kuşun çığlığını derinden hisseder ve oğluna empatik düşünme çağrısında bulunur. Böylece anne-çocuk, anne kuş-yavrusu arasındaki benzerlik, çocuğun acıma ve duygudaşlık değeri ile hareket etmesinde etkili olur. Kuşları özgür bırakmak, onların cıvıltıları ile yaşamı güzelleştirmek düşüncesi, metne yansır.

Temel ileti: Canlıların/kuşların yaşam alanları bozulmamalıdır.

Diğer iletiler: Çocukta görülebilecek olumsuz tutumların değişmesi, tatlı dille ve empatik düşünmeyle mümkündür. / Çevreye karşı duyarlı olmak gerekir. / Hayat, ortak/benzer kaderleri yaşayan varlıklarla bir bütündür. / Doğayı güzelleştiren unsurlardan biri de kuş sesidir. / Büyük sözü dinlemek, kimi felaketleri önler.

Metinde geçen "yakalamak/tutmak", yavru, sada, günah, acımak, ötmek kelimeleri; "belalı yavru" kişileştirmesi; "başına çıkmak", "günah işlemek", "hakkınız var", "gönlü kanamak" deyimleri, "acıklı sada" ad aktarması anlatımı etkili hâle getirmiştir.

3.1.26. Üç Kedi

"Birleşmek kuvvettir." sözüyle başlayan bu metin, iç içe geçmiş öyküçüklerden oluşur. Kahraman anlatıcı ve bakış açısının kullanıldığı metinde, kedilerin yaşamına ilişkin bir kesit sunulur. Çocuğun evinde birbirleriyle iyi geçinen üç kedi bulunur. Çocuk, bu sonuca nasıl vardığıyla ilgili gözlemini anlatır. Büyük annesiyle çevreyi izledikleri bir gün, iki yabancı kedinin saldırısına uğramak üzere olan Boncuk, eve girmeyi başarır. Bu sırada Boncuk ve iki arkadaşı, el birliği içinde yabancı kedileri püskürtür. Bu gözlemden yola çıkan büyük anne, çocuğa birlik içinde olmanın güvenliği sağladığını söyler ve bunu iplik örneğiyle pekiştirir. Ardından üç öküzün hikâyesini anlatır. Birbirleriyle dost olan üç öküz, çevrelerinde kurdun bulunduğu haberini önemsemeyip bir de kavgaya tutuşunca kurda yem olur.

Temel ileti: Yaşamda her durumda el birliği içinde olmalı, birbirimizden ayrılmamalıyız.

Diğer iletiler: Yaşamdaki her canlıdan öğrenilecek pek çok değer vardır. / Kimi tehlikeli durumlarda soğukkanlılığımızı korumalıyız. / İnsanı mutlu eden hususlardan biri de geçinme sanatını bilmesidir.

Kedi, tesadüf, seyretmek, ev, dayak, birleşmek, kuvvet kelimeleri; *korkusunu bastırmak, elinden kurtulmak, kapağı atmak, ortadan kaybolmak, bir araya gelmek, dayak yemek, kahkahayı*

koyuvermek, ...hâline gelmek deyimleri; kediler için kullanılan "ordu" ve "heybetli manzara benzetmeleri"; *yan yana, ayrı ayrı, görür görmez, bir bir* ikilemeleri; Boncuk, Pamuk, Tekir adları, "Teşekkür ederim" kalıp sözü, metnin söz varlığını betimlemektedir. Bu söz varlığı ürünleri, anlatımı güçlü ve etkili duruma getirmiştir.

3.1.27. İşte Birlik

Milletin her çocuğu, onun yükselmesi için çalışır. sözüyle başlayan bu metinde kahraman anlatıcı ve onun bakış açısı temel alınmıştır. Mekân, sınıf ortamıdır. Dersine çalışmayan Suphi, bu konuda kendisini özgür hisseder. Bu durumu anlayan öğretmeni, Suphi'ye çalışmamanın zararının o kişiyi değil, bütün milleti ilgilendirdiğini söyler. Bu düşüncesini inandırıcı kılmak için konuyu çocuğun gerçek yaşam durumlarıyla ilişkilendirir. Doğada yağmur damlaları ile başlayan döngüyü, çiftçi-çift, değirmenci-buğday, arabacı-çuval, fırıncı-ekmek, hoca-ders gibi meslek gruplarına ek olarak hekim, jandarma, polis ve neferleri örnek verir. Bu durumda herkesin gelişmek ve yükselmek için çalışması gerektiğini söyler.

Temel ileti: Ülkenin gelişmesi ve ilerlemesi için herkes üzerine düşen görevi yapmalıdır.

Diğer iletiler: Toplum yaşamında belirli bir iş bölümü vardır. / Sorumluluklar, küçük yaşta tanıtılmalıdır. / İnsan, evrendeki yerini iyi bilmelidir. / İşlerin yürümesi, özveri gerektirir.

Metinde geçen *vazife, çalışmak, memleket, millet, yükselmek, fenalık* kelimeleri; *girer girmez, çalışıp çalışmamak, karda kışta, canla başla* ikilemeleri, *zarar görmek, boynuna düşmek, borcunu ödemek* deyimleri metnin anlatımını zenginleştirmiştir.

"Küçük Mektebliye: Yeni Millî Kırâ'at" kitabında yer alan metinler aracılığıyla çocuklara; okumanın ve okul yaşamının değeri, aile bağları, tarih bilinci, yurt ve Atatürk sevgisi, yurt için çalışmak gerektiği, hayvan sevgisi, büyük sözü dinlememenin, bencilliğin yol açtığı durumlar, merhamet, yardımseverlik, paylaşma ve dayanışmanın önemi; zamanı anlama ve doğal çevreyi keşfetme, dili ölçülü kullanmak gerektiği gibi değerler kazandırılmaya çalışılmıştır. Bunlar içinde en çok işlenen değer, "tarih bilinci, yurt ve Atatürk sevgisi"dir. "Türkiye Cumhuriyeti", "Çabuk Mektebe", "Bayrağım", "Turgut'un Gemiciliği", "Yurt Sevgisi" ve "İşde Birlik" adlı metinler, bu değerle yüklüdür. Cumhuriyet'in kurulduğu yıllarda, yeni kuşağın millî ve manevi değerlerine bağlı olarak yetiştirilmesi amacıyla bu yolun izlendiğini söylemek mümkündür.

Okul çağı, çocuğun ailesi dışında dış dünyaya açıldığı bir dönemdir. Bu dönemde çocuk; kendisini, çevresini ve doğayı keşfetme eğilimindedir. Bu bağlamda, çocuklara kazandırılmak istenen değerler sıralamasında "aile bağlarının gücü" değeri; "Benim Babam", "Ana Muhabbeti" ve "Hediye" metinlerinde işlenmiştir. "Hayvan sevgisi ve onlara karşı duyarlı olmak gerektiği"; "Kedim", "Serçe" ve "Fenalıktan Sakınmak" adlı metinlerde sunulmuştur. "Yardımseverlik", "merhamet", "paylaşma" ve "dayanışma" gibi birbiriyle ilişkili değerler ise; "Nermin'in Yemeği", "Köy Yolunda", "Nermin'le Serçe" ve "Üç Kedi" adlı metinler aracılığıyla aktarılmıştır. Bunların dışında, çocuğun hayat bilgisini artıran metinlerle de karşılaşılmaktadır: "İpek Böceği, Mevsimler, Aylar, Hilâl-i Ahmer.

"Küçük Mektebliye: Yeni Millî Kırâ'at" kitabında yer alan metinlerin, tür özellikleri aşağıdaki tabloda gösterilmiştir:

Tablo 1. *Metinlerin Tür Özelliklerine Göre Sınıflandırılması*

	Öyküleyici Metin	*Bilgilendirici Metin*	*Şiir*
Orhan Mektepte	X		
Ahmet'in Kitabı	X		
Benim Babam	X		X
Nermin'in Yemeği			X
Türkiye Cumhuriyeti		X	
Çabuk Mektebe		X	
Bayrağım		X	
Kedim			X
Kedi ile Fare Yavrusu	X		
Tilki ve Piliç	X		
Korku	X		
İki Keçi			X
Deniz Kenarında		X	
Köy Yolunda	X		
Nermin'le Serçe			X
Turgut'un Gemiciliği	X		
Ana Muhabbeti	X		
Serçe			X
Hilâl-i Ahmer		X	
Dil Belası	X		
İpek Böceği		X	
Hediye			X
Mevsimler, Aylar		X	
Yurt Sevgisi	X		
Fenalıktan Sakınmak			X
Üç Kedi	X		
İşte Birlik	X		

"Küçük Mektebliye: Yeni Millî Kırâ'at" adlı kitapta yer alan 27 metinin 12'si öyküleyici, 7'si bilgilendirici, 7'si şiir türündedir. Bir metin hem öyküleyici hem bilgilendirici türdedir. Metin türü sıralamasında öyküleyici türün ilk sırada olması rastlantı değildir. Bu durum, hedef kitlenin algı ve kavrama gücüyle ilgilidir. Bu dönemde çocuklar, okuma metinlerinde renkli bir kurgu, zengin bir yaşantı, ilgi çekici bir anlatım ararlar.

Okuma eğitiminde temel bir araç olan metinlerin niteliği, biçim-içerik uyumuna ve söz varlığı ürünlerinin çeşitliliğine bağlıdır. Anlatımın canlı ve etkili olması için Türkçenin zengin olanaklarından yararlanmak gerekir. Deyim, ikileme, aktarma, yansıma, atasözü, kalıp söz, benzetme, kişileştirme gibi söyleyişler, çocuğa görelik ilkesi doğrultusunda işlendiğinde okuma kitaplarını nitelikli duruma getirmektedir.

"Küçük Mektebliye: Yeni Millî Kırâ'at" kitabındaki söz varlığı ürünleri, aşağıdaki tabloda verilmiştir:

Tablo 2. *"Küçük Mektebliye: Yeni Millî Kırâ'at" Kitabındaki Metinlerin Söz Varlığı*

Metin Adı	*Deyim*	*İkileme*	*Benzetme*	*Kişileştir.*	*Deyim Aktarması*	*Duyu Aktarması*	*Ad Aktarması*	*Kalıp Söz*	*Atasözü*
Orhan Mektebde	4								
Ahmed'in Kitabı		2	1						
Benim Babam	1								
Nermin'in Yemeği		2							
Türkiye Cumhuriyeti					6		1		
Çabuk Mektebe	3			1	2				
Bayrağım	4				1		1		
Kedim	2	1	2						
Kedi ile Fare Yavrusu		2							
Tilki ve Piliç	2								
Korku	3	1	1			1			

İki Keçi	2								
Deniz Kenarında			4	1					
Köy Yolunda	1		1		1			1	
Nermin'le Serçe				1	1				
Turğud'un Gemiciliği	1		1				2		
Ana Muhabbeti	2	1			1				
Serçe			1						
Hilâl-i Ahmer	1		1		1		2		
Dil Belası	4	4				1			
İpek Böceği	2	1	1						
Hediye	2		1						
Mevsimler, Aylar	1	1	1						
Yurd Sevgisi	9	3	3	1	3		4		
Fenalıkdan Sakınmak	4			1			1		1
Üç Kedi	9	4	2		1				1
İşde Birlik	6	3							1
TOPLAM	**63**	**25**	**20**	**5**	**17**	**2**	**11**	**1**	**3**

"Küçük Mektebliye: Yeni Millî Kırâ'at" kitabında 63 deyim, 25 ikileme, 20 benzetme, 17 deyim aktarması, 11 ad aktarması, 5 kişileştirme, 2 duyu aktarması, 2 kalıp söz ve 1 atasözü kullanılmıştır. Türkçenin etkili anlatım olanakları arasında yer alan deyim ve ikilemelerin metinlerde bu sıklıkla yer alması, oldukça önemlidir. Çünkü bir çocuğun okumaktan zevk alması, metinlerde zengin içerikli bir söz varlığının bulunmasıyla mümkündür. Canlı, renkli ve şiirsel bir anlatımın taşıyıcısı olan bu söz varlığı ögeleri, hedef kitlenin dil edinimini olumlu etkileyebilir. Araştırmaya konu olan kitapta yer alan metinlerin, çocukta serbest okuma isteği ve zevki oluşturabileceği söylenebilir.

"Küçük Mektebliye: Yeni Millî Kırâ'at" kitabındaki 8 metin şiir türündedir. Bu şiirlerin tamamında hece ölçüsü kullanılmıştır. Şiirlerde hedef kitlenin ilgisini çekebilecek biçimde, ses yinelemelerine yer verilmiştir.

Nermin'in Yemeği

Dün mektebde öğleyin

Yemek vakti olmuştu,

Dediler: Yemek yiyin!

Hep sofralar dolmuştu.

Fenalıktan Sakınmak

Tuttum, tuttum! Kurtuluş yok elimden!

Bakayım: Bir, iki, üç, dört yavru var.

Çokdan beri görüyordum sizi ben,

Yakaladım! Sizi gidi yavrular…

Kitapta yer alan şiirlerden "Nermin'in Yemeği", "Kedim", "Nermin'le Serçe", "Hediye" ve "Serçe", duygu yüklü anlatımlarıyla lirik tarzdadır. "Fenalıktan Sakınmak" metni, didaktik şiir özelliğindedir. "İki Keçi" ise öyküleyici havasının yanı sıra, tema yönüyle didaktiktir.

4. Sonuç

Türkçe öğretiminin temel araçları arasında ders kitapları gelmektedir. Bu gerçek, tarihsel süreçteki uygulamalarla belirginlik kazanmıştır. Cumhuriyet Dönemi'nde farklı düzeylere göre hazırlanan kıraat kitapları yoluyla hedef kitlenin ana dili eğitimi geliştirilmiştir.

Bu çalışmada; 1925 yılında Köprülüzâde Mehmet Fuat tarafından *"İlk mekteblerin birinci sınıflarında tedrîs edilmek üzere"* yazılan "Küçük Mektebliye: Yeni Millî Kırâʿat" adlı eski harfli kitap, yeni yazıya aktarılıp çözümlenmiş ve çeşitli açılardan değerlendirilmiştir. Çalışmada ulaşılan sonuçlar, şöyle sıralanabilir:

"Küçük Mektebliye: Yeni Millî Kırâ'at" kitabında yer alan metinler, temelde, çocuğun okuma becerisini geliştirebilecek özelliktedir. Bu, metinlerin içeriği ve anlatım özelliklerinden anlaşılmaktadır. Özellikle serbest okuma dönemini yaşayan çocuklara seslenen bu metinlerde, genel olarak hedef kitlenin gelişim özelliklerine uyulduğu söylenebilir.

1924 İlk Mektep Müfredat Programına göre hazırlanan bu kitapta anlamlı bir okumanın sağlanması, doğru ve akıcı bir okumanın yanı sıra okuduğunu anlama, anladığını sözle ifade etmek için -her metin sonunda bulunmasa da- "Sualler" veya "Vazife" bölümlerine yer verilmiş olması, okuma eğitiminin temel amacı olan "anlam kurma"nın amaçlandığını gösterir. Bununla birlikte öğrencilere yöneltilen soruların genellikle "bilgi" basamağında kaldığı görülmüştür.

"Küçük Mektebliye: Yeni Millî Kırâ'at" kitabında yer alan metinlerde konu çeşitliliğinden söz edilebilir. Tarih bilinci, yurt sevgisi, yurt için çalışmak gerektiği, aile bağlarının güçlülüğü, hayvan sevgisi, yardımlaşma, merhamet, dayanışma gibi değerlerin işlenişi, metinlerin konu-tema yönüyle uyumlu olduğunu ortaya koymaktadır. Bu metinlerde yer alan söz varlığı unsurları, konuyu ve iletiyi anlaşılır kılmaktadır. Söz gelimi "Bayrağım" adlı metinde geçen "*yüreği kabarmak", "borç bilmek", "üstün görmek", "içi içine sığmamak*" deyimleri konu ve iletiye uygun ipuçları vermektedir.

Serbest okuma döneminde çocuklar; masal, hikâye ve şiir türünde yazılmış metinlere ilgi duyarlar. Kıraat kitabındaki 27 metnin 12'sinin öyküleyici metin, 7'sinin şiir olması, kitabın bu anlamda uygunluğunu göstermektedir.

"Küçük Mektebliye: Yeni Millî Kırâ'at" kitabı, dil ve anlatım yönünden çocuğun okuma zevki edinebileceği metinlerden oluşmaktadır. Metinlerin deyim (63) ve ikileme (25) başta olmak üzere söz varlığı yönünden zengin olması, bunun başlıca göstergesidir.

Kıraat kitabındaki resimlerin, metinlerle uyumlu olmasının yanı sıra çocukta güzellik duygusu uyandırması sorunludur. Bununla birlikte dönemin genel havası ve koşulları, buna gerekçe olabilir.

"Küçük Mektebliye: Yeni Millî Kırâ'at" kitabındaki metinler, genel olarak çocuğa görelik ilkesi doğrultusunda yazılmıştır. Yalnızca "Korku" adlı metin, konu ve tema özelliği nedeniyle, bu ilkeye uygun değildir. Ayrıca metinlerin kitapta düzensiz biçimde sıralandığı görülmektedir.

Kıraat kitabında yer alan metinlerde konu çeşitliliğinden söz edilse de bu metinlerin bir kısmında, kuru öğüt türünden ("Yuva bozan, yuvasız kalır", "Birleşmek kuvvetdir") anlatım söz konusudur (Ek 2, 1. madde).

Kıraat kitabında, çocukların gerçek yaşam durumlarına ilişkin parçalara, tarih bilinci ve yurt sevgisi oluşturabilecek metinlere rastlanmaktadır (Ek 2, 2. madde).

Kitaba alınan parçaların konu ve anlatım olarak genellikle "çocuğa görelik" ilkesine uygun olduğu; bununla birlikte kimi parçaların (Hilâl-i Ahmer) uzun ve karmaşık cümlelerle oluşturulduğu söylenebilir (Ek 2, 3-4. madde).

Kıraat kitabındaki olay ve betimlemeler, Türk toplumunun yaşayış özelliklerine uygundur (Ek 2, 5. madde).

Kıraat kitabında kullanılan dil ve anlatım özellikleri, Türkçenin ağız özelliklerine uymaktadır (Ek 2, 6. madde).

Kitapta yer alan metinlerin anlaşılır olduğu, edebî ve estetik değer taşıdığı, bu nedenle hedef kitlede güzellik uyandırabileceği söylenebilir. Toplamda 63 deyim, 25 ikilemenin kullanıldığı kitap, seslendiği kitleye göre, zengin bir söz varlığına sahiptir. (Ek 2, 7. madde).

Kıraat kitabında yer alan metinlerin çocukta öz güven, girişimcilik ve merak uyandırdığı söylenebilir. Ancak "Fenalıkdan Sakınmak" adlı metinde, hem başlık olarak hem de "Yuva bozan, yuvasız kalır. " sözüyle çocuğa neyi yapması ya da yapmaması gerektiği söylenmekte; çocuk, eylemi üzerinde yeterince düşünmemektedir. Oysa kitap, çocuğu neleri yapması ya da yapmaması gerektiği konusunda düşündürme işlevi görmelidir (Ek 2, 8. madde).

"Çabuk Mektebe", "Yurd Sevgisi" ve "İşde Birlik" adlı metinlerde çocuklara çalışkanlık, sorumluluk gibi değerler kazandırılmaya çalışılırken yaşadığı zaman diliminde neler yapılacağı yerine gelecekte yapılacaklar üzerinde durulmaktadır. Oysa çocuğu hayata hazırlarken yaşadığı zamanın imkânlarından yararlanılmalıdır (Ek 2, 9. madde).

Kıraat kitabındaki metinlerin cümle sayısı, 8 ile 38 arasında değişmektedir. Bu metinler, kısalık-uzunluk durumuna göre daha iyi bir düzenlemeyle sunulabilirdi. Yine de kitapta çocukları etkileyebilecek, onlarda okuma isteği uyandırabilecek parçalar bulunmaktadır: "Nermin'in Yemeği", "Kedim", "Deniz Kenarında", "Köy Yolunda", "Hediye", "Ana Muhabbeti", "Üç Kedi (Ek 2, 10. madde)…

Kıraat kitabındaki "Köy Yolunda" ve "Nermin'le Serçe" adlı metinlerde köy ve köylü yaşamıyla ilgili kimi izler bulunmaktadır (Ek 2, 11. madde).

Kitapta yer alan her metin için seçilmiş resimler bulunmaktadır. Bu resimler, metinlerle ilişkilendirilebilir (Ek 2, 12. madde).

Kıraat kitabının imlasında herhangi bir düzensizliğe rastlanmamıştır. (Ek 2, 13. madde).

"Küçük Mektebliye: Yeni Millî Kırâ'at" kitabının; "1924 İlk Mektep Müfredat Programı"na uygun olduğu, metinlerin biçim ve içerik yönüyle kolaydan zora doğru sıralandığı, zengin bir söz varlığına sahip olduğu, genel olarak hedef kitlenin okuma becerisini ve söz varlığını geliştirecek nitelikte olduğu anlaşılmıştır. *İlk Mekteb Kitapları Tetkik Komisyonunun Kırâ'at Kitabları Hakkındaki Raporunda (1926)* yer alan açıklama ve uyarıların, "Küçük Mektebliye: Yeni Millî Kırâ'at" kitabı gibi dönemin kıraat kitaplarına yönelik olduğu görülmektedir.

Cumhuriyet Dönemi'nde Fuat Köprülü gibi edebiyatçılar tarafından yazılmış kıraat kitapları üzerine benzer çalışmaların yapılması; bugünü anlamaya, Türkçe öğretiminin ulaştığı düzeyi kavramaya yardımcı olacaktır.

5. Kaynakça

Göğüş, Beşir. (1970). Anadili Olarak Türkçenin Öğretimine Tarihsel Bir Bakış. Belleten, 123-154.

Coşkun, E. (2007). Geçmişten günümüze Türkçe öğretimi. A. Kırkkılıç ve H. Akyol, (Ed.) *İlköğretimde Türkçe Öğretimi* içinde (1-13). Ankara: PegemA Yayıncılık.

Çiftçi, Ö. ve Çeçen, M. A. (2009). Beşinci Sınıf Öğrencilerinin Okuduğunu Anlama Kazanımlarıyla İlgili Bilişsel Becerilere Ulaşma Düzeylerinin İncelenmesi. Kastamonu Eğitim Dergisi, 17 (2), 637-648.

Köprülüzade, M. F. (1925). *Yeni Millî Kıraat*. İstanbul: Kanaat Matbaası.

Maarif Vekâleti. (1926). *İlk Mekteb Kitabları Tedkîk Komisyonunun Kırâ'at Kitabları Hakkındaki Raporu.* İstanbul: Millî Matbaa.

Özbay, M. (2006). *Türkçe Özel Öğretim Yöntemleri I.* Ankara: Öncü Kitap.

Pilten, G., Temur, T., Şahin, A. ve Demir, E. (2009). *İlk Okuma Ve Yazma Öğretimi*. Ankara: Pegem Akademi Yayınları.

Şahbaz N. K. (2009). *Tanzimat'tan Cumhuriyet'in İlk Yıllarına Kadar (1839-1928) Türkiye'de İlkokuma ve Yazma Öğretimi*. Yayımlanmış Doktora Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Temizyürek, F. ve Balcı, A. (2006). *Cumhuriyet Dönemi İlköğretim Okulları Türkçe Programları.* Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Ek-1 Küçük Mektebliye: Yeni Millî Kırâ'at Kitabının Çeviri Yazısı[2]

Köprülüzâde Mehmet Fuat "Küçük Mektebliye Yeni Millî Kırâ'at" İlk Mekteplerin Birinci Senelerinde Tedris Edilmek Üzere Türkiye Cumhuriyeti Maarif Vekâletince Kabul Edilmiştir Birinci Kısım-Onuncu Tab Sahib ü Naşiri: İlyas Hakk-ı Telif Kanunu Mucibince Her Hakkı Mahfuzdur Kanaat Matbaası 1341-1925.

Millî Târîh

Dârü'l-fünûn Türk Târîh-i Edebiyâtı Müderrisi ve Edebiyât Şu'besi Reisi Köprülüzâde Mehmed Fu'âd Beg Efendi'nin âsâr-ı nâfiâsındandır. Ma'ârif Vekâletince ilk mektebler ve liseler için 1341 senesine mahsûsen neşr olunan son müfredat programına muvâfık olmak üzere yeniden tertîb ve bir sûret-i nefîsede tab' ve temsîl edilmiş ve beş kısımdan mürekkeb bulunmuş olan bu kıymet-dâr eserler Türk millet-i mu'azzamasının binlerce yıllık hayât şân ve şerefi nazar-ı dikkate alınmak sûretiyle "Millî Terbiye"nin tenmiye ve te'sîsini te'mîn etmekde ve şimdiye kadar mestûr kalan birçok hakâyık-ı târihiyye hakkında mükemmel îzâhâtı muhtevî bulunmakda olması i'tibâriyle vekâlet-i müşâru'n-ileyhce emsâline tercihen kabûl buyurulmuşdur.

Mekâtib talebesince hırz-ı cân edilmeye şâyân olan iş bu târîh silsilesi kütüphanemizde ber-vech-i âtî fiyatlarla satılmaktadır:

İlk Mektepler Üçüncü Sene 15 Kuruş

İlk Mektepler Dördüncü Sene 14 Kuruş

İlk Mektepler Beşinci Sene 15 Kuruş

1340 senesinde neşr edilen İlk Mektebler Müfredât Programından Kırâ'at Dersleri

İkinciden beşinciye kadar olan sınıfların kıraat derslerinde şu esaslara riayet edilecektir:

1. Kıraat derslerinde, ilk sınıflardan itibaren, işlek ve pürüzsüz olmakla beraber aynı zamanda manidar bir surette okumağı temin etmek lâzımdır. Binaenaleyh çocukların mihaniki bir ahenk ve makâm-ı mahsûs ile kıraat etmelerine meydan verilmeyerek okumakla konuşmak arasında gayri tabii farklar izale edilecektir.

2. Çocuklar dürüst ve selis okumağa dikkat etmekle beraber, okurken, okudukları parçayı anlamağa da alıştırılmalıdır. Bunun için kıraat bittikten sonra kitaplar kapanıp mevzu bir veya birkaç şakirt tarafından anlatılmalıdır. Her kıraat parçasında yeni tesadüf edilecek nihayet dört beş kelimenin manası izah edilmeli ve muallim bu kelimeleri münasip cümlelerde kullandırmalıdır.

3. Kıraat parçaları daha ziyade ahlaki ve edebî bir mahiyette olacak, millî tarihe ve bilhassa son istiklâl mücahedelerine, cumhuriyet umdelerine 'ait parçalar bulundurulacaktır.

Orhan Mektepte

Orhan henüz ana mektebine gidiyor. Gelecek sene daha büyük sınıfa girecektir. O, hocasını, sınıfını, arkadaşlarını ne kadar seviyor. Her sabah erkence kalkar, yıkanır, kahvaltı eder. Sonra çantasını omzuna, sepetini eline alır; yola çıkar. Orhan sınıfında verilen dersleri can kulağıyla dinler. Eğer dinlemezse, hocasının dediklerini hatırında tutamaz; ertesi gün kendisine sorulacak şeylere cevap veremez. "Orhan" akşamları mektepten çıkınca sokaklarda vakit geçirmez; eve döner. Yavrusunun gelmesini bekleyen annesi onu güler yüzle karşılar.

[2] Metinlerin çeviri yazısı yapılırken günümüz yazım kurallarına uyulmuş; diğer bölümlerde (rapor vb.) ise aslına uygun bir yol izlenmeye çalışılmıştır.

Ahmet'in Kitabı

Ahmet çalışkan bir çocuktur. Elifbayı bitirdiksen sonra hocası ona resimli, güzel bir kitaba verdi. Ahmet bu yeni kitabını çok sevdi: Her sahifede türlü türlü resimler, hikâyeler vardı. Sevine sevine eve gelince, kitabını annesine gösterdi. Annesi dedi ki:

- Yavrum! Çalışmanın, okumanın zevkini bundan sonra öğreneceksin. Çocuklar için kitaptan daha iyi bir arkadaş yoktur.

Sualler: Ahmet kimdir? – Hocası ne verdi? – Annesi Ahmet'e ne dedi? – Kitap ne işe yarar?

Benim Babam

Babam ne kadar iyidir; beni ne çok sever!

Ben de onu çok sever, çok sayarım.

Babam her gün işine gitmezden evvel

Yatağımın yanına gelir, beni okşar.

Artık onu bütün gün göremem; fakat o kadar göreceğim gelir ki.

Onun çalışması benim içindir

Yediğim ekmeği, giydiğim elbiseyi, oyuncaklarımı getiren odur. İşte akşam oldu. Evimizin lambaları yandı. Yemek sofrası hazır. Ben, annem, kız kardeşim, hepimiz, babamı bekliyoruz. Kim bilir bu akşam bize neler getirecek?

Su'âller: Babanızı sever misiniz? -Niçin? – Babalar ne için çalışırlar? – Çocukların vazifesi nedir?

Nermin'in Yemeği

Dün mektepte öğleyin

Yemek vakti olmuştu,

Dediler: Yemek yiyin!

Hep sofralar dolmuştu.

Mini mini bir çocuk,

Bir masada yalnızdı.

Ne sevimli bir kızdı;

Fakat benzi pek uçuk!

Sepetime bugün de

Annem koymuş yiyecek

Baktım onun önünde

Sade kuru bir ekmek

Yanına oturmuştum.

Soframı da kurmuştum.

Dedim: Haydi güzelim;

Kardeş kardeş yiyelim.

Artık kardeş diyecek

Bizi gören; emindik.

Ne hoş oldu bu yemek;

İkimiz de sevindik!

Seraceddin (Kolay Kırâ'at)

Vazife: Nermin öğle yemeğinde ne yapmış, anlatınız.

Türkiye Cumhuriyeti

Biz Türkler dünyanın en büyük milletiyiz. Yüzlerce yıldan beri istibdat altında ezildik. Düşmanlar topraklarımızı çiğnedi.

Lâkin sonra Türk milleti uyandı. İstibdadı yıktı; bize çok fenalığı dokunan padişahlığı devirdi. Devleti yabancı boyunduruğundan kurtardı. Bugün Türkiye'de hâkim olan yalnız millettir. Memleket cumhuriyet ile idare olunuyor. Şanlı cumhuriyetimizin reisi de, yüce sevgisi her Türk'ün gönlünde yaşayan Gazi Mustafa Kemal Paşa'dır.

Vazife: Muallim, cumhuriyetin iyilikleri hakkında talebeye anlayacakları tarzda izahat verecektir.

Çabuk Mektebe

Küçük mektepli, baksana, horozlar ötüşüyor. Sabah oldu. Herkes iş başına gidiyor. Sen daha kalacak mısın? Haydi çabuk ol! Sen de mektebe koş!.. Bu vatanda herkes kendi payına düşen işi görürse, diyarımızda yabancı bayraklar dalgalanmaz; yurdumuzu düşmanlar almaz! Küçük mektepli!.. Şanlı al bayrağının, vatanın mübarek yüzünü her zaman gölgelendirmesi en büyük isteğin değil mi? Öyle ise, haydi, çabuk mektebe koş.

"Sakarya"da şehit düşen baban, ağabeyin, hep vatan için çalıştılar; sen de çalışırsan bu topraklar şenlenecek.

Sualler: Küçük mekteplilere düşen vazife nedir? Çocuklar çalışmazsa memleket şenlenir mi?

Bayrağım

"Ra rap, ra rap" diye azametle geçen bir taburun önünde seni gördüğüm zaman yüreğim kabarır. Ey ulu bayrağım, seni başka milletlerin bayrağından üstün görmek en yüksek dileğimdir. Bunu kendime borç bilir, hayatımı bu uğurda çalışmakla şenlendiririm. Seni kocaman korkunç bir zırhlının direğinde dalgalanır gördükçe, gururumdan içim içime sığmaz; dünyada en büyük arzum, senin şerefin için, yine senin gölgende ölmektir.

Sualler: Bayrak nedir? Bizim bayrağımız ne renktedir? Yukarıki resimde neler görüyorsunuz; anlatınız.

Ezber ve İnşat

Kedim

Benim kedim uslu durmaz;

Fakat ölse buruşturmaz

Minder üstünde örtüyü.

Kar gibi bembeyaz tüyü

Kadifeden yumuşaktır

Ya makara ya kuşaktır

En çok sevip oynadığı

Birgün haminnemin tığı

Düşüp ayağına batmış

Hem de iyice kanatmış

Yetiştim iniltisine:

Korkusundan sine, sine

Kaçacak yer arıyordu,

Âdeta yalvarıyordu!

- Zavallı yaramaz kedim

"Artık uslan, e mi" dedim.

Çok dinledi doğrusu ya;

Düşmüş nasihatim suya.

O pamuk beyaz gözünü

Okşarken ertesi günü,

Elimi tırmalamaz mı!

Siz söyleyin yaramaz mı?

Halit Fahri

Kedi ile Fare Yavrusu

Akıllı bir kedi, tavan arasında dolaşırken, bir deliğin önünde küçük bir fare yavrusu gördü. Farenin annesi karşıki delikten bağırdı:

- Aman yavrum, kaç; yoksa kedi seni bir lokmada yutar! Bunu gören akıllı kedi hemen bir hile düşündü. Dedi ki:

- Benim farelerle eskiden beri dostluğum vardır. Korkuyorsanız şimdi buradan gideyim.

Kedinin bu yaltaklanmasını gören fare yavrusu, sözlerinin doğruluğuna inandı; delikten yavaş yavaş çıkmağa başladı. Annesi karşıdan: "Kedi yalan söylüyor!" diye bağırıyor, tepiniyordu. Fakat itaatsiz yavru, annesinin sözünü hiç dinlemiyordu. Sakin sakin farenin uzaklaşmasını bekleyen kedi, bir pençede akılsızı boğazladı**.**

Sualler: fare nasıl bir hayvandır? Fareler kedilerle iyi geçinirler mi? Akılsız yavru annesinin sözünü dinledi mi? Dinlese başına bu felâket gelir miydi?

Tilki ve Piliç

Yaramaz bir piliç annesiyle kardeşleriyle beraber geziyordu. Annesi ona uzaklaşmamasını tembih etti. Fakat o, söz dinlemedi. Yeşil kırlara doğru koşmağa başladı. Birdenbire bir ses işitti: Bir tilki yere yatmış, inliyordu.

- Kuzum piliç, ayağıma batan dikeni çıkarıver!

Akılsız piliç hemen o tarafa doğru koştu. Tilki de onu yakalayıverdi. Piliç ağladı, yalvardı; tilki dedi ki:

Annenin sözünü dinleseydin başına bu felâket gelmezdi. Tilki doğru söylüyordu. Eğer piliç annesini dinleseydi, tilkinin pençesine düşer miydi?

Sualler: Hiç piliç gördünüz mü? Tavuk nedir? Horoz neye derler?

Korku

Küçük "Fikret" yatağına yatmıştı. Annesi lambayı aldı, çıktı. Şimdi oda kapkaranlık olmuştu. "Fikret, korkuyordu. Örtüsünün altına saklandı. Fakat o, cesur olmak istiyordu. İçine gelen korkuyu gidermek için yatağın içinde doğruldu. Lakin, birdenbire acı bir sesle bağırdı. Korkusundan aklı başından gidiyordu. Karşısında sandalyenin üstüne bir adam oturmuştu. Kocaman bakışlı, korkunç başlı, uzun sakallı bir adam. Elinde de bıçağı vardı. Fikret'in sesini işiten annesi lamba ile oraya koştu: "Ne oldun oğlum, ne kadar sararmışsın?" dedi. Bundan cesaretlenen "Fikret" etrafına bakındı: Deminki adamın bulunduğu yerde, kendisinin yatarken bıraktığı elbisesini gördü. Gözüne korkunç bir adam gibi görünen, bu idi. Kendi kendinden utanmağa başladı. Bir daha böyle korkak olmamağa niyet eden "Fikret" yavaşça örtüsünü başına çekti, uyudu.

Ezber ve İnşat

İki Keçi

İki keçi gayetle dar

Bir köprüde buluştular:

- Geçeceğim çekil biraz!

- Benden evvel geçmek olmaz!

- Benim yolum daha uzak!

- Senden fazla yorgunum bak!

- Sen küçüksün, geriye kal!

- Yol ver!

- Vermem!

- Öyleyse al!..

Ben geçeyim önce diye

Başladılar dövüşmeğe.

Kavga büyüdü gitgide,

En sonunda, ikisi de

Suya düşüp boğuldular;

Cezalarını buldular!

(Orhan SEYFİ)

Deniz Kenarında

Hava çok güzeldi, gökte hiç bulut yoktu. Deniz kenarında oturarak uzaklara kadar bakmak, bu güzel havada ne hoş bir eğlencedir! Uzaklardan bir ceviz kabuğu kadar ufak görünen yelkenli bir kayık geçer. O, bir balıkçı kayığıdır. Oh! Onların hayatı pek tatlıdır. Sabahleyin erkenden, denizin öbür ucuna güneş doğar. Altın ışığını suların göğsüne yayar. O zaman balıkçılar enginlere açılırlar, geniş ağlarını denizin ortasına fırlatırlar. Oradaki balıklar, artık her tarafı kaplayan bu ağdan çıkamazlar. Bu sırada "Balıkçı" ağın öbür ucundaki ipi çekerek balıklarını alır, pazara götürür, satar. Kim bilir onu da evinde bekleyen kaç çocuğu vardır! Bana bu sabah pek hoş eğlence gibi görünen bu balıkçı kayığında, o, akşama kadar nasıl yorulmuştur.

Köy Yolunda

Yol pek yokuş... Bayır pek kayıyor. Şiddetli soğuklar var. Elbiseleri eski, yoksul, ihtiyar bir kadın, içi çamaşır dolu bir arabacığı yokuştan çıkarmak için zayıf kolları, takatsiz omuzlarıyla çekiyor. Zavallının kuvveti bitmiş, elleri morarmış. Mekteplerinden evlerine dönen üç arkadaştan Hayri, diğerlerine: "Zavallı ihtiyar yine ne kadar yorulmuş!" dedi. Nuri, "Geliniz ona yardım edelim" diye arabayı çekmeyi teklif etti. Arkadaşları kabul ettiler. Üçü de yardıma koştular: Arabayı her biri bir taraftan itti. Şimdi o, sanki kanatlanmış gibi, uçuyordu. Yokuşun sonuna vardıkları zaman, ihtiyar kadın bunlara hayır dua etti: Allah da sizin işlerinizi kolaylaştırsın, evlatlarım!" dedi.

Nermin'le Serçe

Damlarda kar, saçakta kar.

Kim pencere kapı açar.

Bugün artık gezinti yok.

Nermin için fakat iş çok

Bebekleri ona yeter.

Sıkılır mı?.. Daha neler!

O, uyanmış, oda sıcak.

Yemek yiyip oturacak.

Ansızın bir ses işitti,

Pencereye doğru gitti.

Baktı bütün yerler donmuş;

Pencereye serçe konmuş;

Nermin'e yalvarıyordu:

"Açım, bana bak!" diyordu.

Nermin artık duramadı.

Annesine soramadı.

Pencereyi hemen açtı;

Ufaladı ekmek saçtı.

"Her zaman gel e mi!" dedi.

Kuş sevindi yemi yedi.

Merhametli küçük kızlar

Aç kuşlara böyle bakar.

Turgut'un Gemiciliği

Turgut" denizi çok seviyor. Her gün babasına "Baba, beni deniz kenarına götürsene" diye yalvarıyor. Uzakta bir gemi gördü mü, Turgut'un gemiciliğe olan muhabbeti daha ziyade çoğalır; "Ah, büyüsem de böyle bir gemide kaptanlık etsem!" der. O, ya bir zırhlıda çalışacak, donanmaya hizmet edecek. Yahut büyük bir tüccar gemisinin kaptanı olacak. Zırhlı resimlerine bakmakla doyamaz, her gün babasına zırhlı resimleri getirmesi için yalvarır. Eline geçen kâğıda torpido resimleri yapar…

"Turgut" artık tarih okumağa başladı. Eskiden "Barbaros"lar, "Turgut Reis"ler gibi büyük kaptanların kumandası altında donanmamızın ne büyük zaferler kazandığını öğrendi. Şimdi yabancı devletlerin gemilerini gördükçe, bilseniz ne kadar üzülüyor.

Ana Muhabbeti

Şehirlerden birine birtakım yırtıcı hayvan getirmişler, halka gösteriyorlardı; bunların içinden korkunç bir arslan bir gün nasılsa demir kafesin kapısını açıp sokağa çıktı. Herkes fena hâlde korkarak kaçıyorlardı. Kalabalık ile kaçan bir kadın çocuğunu kollarından yere düşürdü. Arslan yaklaşmış; çocuğu ağzına almıştı. Herkes: "Onu şimdi parçalayacak!" diyordu. Çocuğun anası, bu sırada, hiç korkmadan arslanın önüne diz çöktü. Gözleri yaşla dolu, ağlayarak: "Çocuğumu bana bırak" diye yalvarmaya başladı. Arslan bu hâle karşı şaştı, durdu, baştan ayağa kadar kadını süzdü. Sonra hiçbir şey yapmadan, çocuğu yavaşça yere bıraktı. Ormanlara doğru yürüdü, gitti.

Serçe

Bahçemizde bir armut var.

Onu yerken küçük kurtlar,

Hemen serçe: "Olmaz!" dedi,

Kurtları hep tuttu, yedi.

O vakitten beri artık

Ekmeklerden kalsa artık

Serçelere yediririm,

Üzüm, kiraz da veririm,

Çok severim serçeleri.

Onun küçük pençeleri

Ağaçlara yardımcıdır,

Ne sevimli bir avcıdır!

Seraceddin (Kolay Kırâ'at)

Hilâl-i Ahmer

Muharebelerde, güzel yurdumuzu korumak, vatan namusunu kurtarmak için dövüşen yiğitlerin düşmana açık göğüslerini hain bir kurşun yaraladığı zaman, o erler karşılarında "Hilâl-i Ahmer"i bulurlar.

"Hilâl-i Ahmer" insanlığın en yüksek duygularını taşıyan bir müessesedir; cenk meydanında yaralıları toplayıp yaralarını saran, onlara doktorlarıyla 'ilaçlarıyla, sıcak çorbasıyla ve sıcak yatağıyla şifa veren, "Hilâl-i Ahmer"dir.

"Hilâl-i Ahmer" insanlığın acılarını dindirecek şefkatli bir anne demektir. Milletin ianesiyle yaşayan bu kıymetli müesseseye yardım etmeği bir vatan borcu sayarım.

Dil Belası

Soğuk bir sonbahar gecesiydi. Yağmur hızlı hızlı yağıyor, sert bir rüzgâr esiyordu. Sıcak ahırda tembel tembel yatan öküz meraklandı:

- Yarın bu havada iş görmek ne zor olacak! dedi.

Yanı başında yatan arkadaşı, çok geveze bir eşekti. Hemen atıldı:

Öyleyse gitme!

Öküz meraklı meraklı sordu:

Nasıl olur? Kendisini akıllı sanan eşek, uzun kulaklarını sallayarak güldü ve dedi ki:

Pek kolay. Sabaha doğru bize yem verirler. Sen yem yemezsin. Çiftçi de seni hasta sanır, ister istemez bırakır.

Bu nasihat öküze iyi geldi; eşeğin dediği gibi yaparak yem yemedi. Bunu gören çiftçi, öküzü ahırda bıraktı. Lakin tarladaki işler yarım kalamayacağından onun yerine eşeği götürdü. Çifte koştu.

Sersem eşek, hilekârlığının, gevezeliğinin cezasını çekti.

Vazife: Eşekle öküzün hikâyesini anlatınız.

İpek Böceği

İpek herkesin çok sevdiği kıymetli bir şeydir. Lâkin onu yapan böceği kimse sevip okşamaz. Doğrusu ya, öyle hoşa gidecek bir hâli bir güzelliği de yoktur. Lâkin faydalı bir hayvan olduğu için yumurtaları dikkatle saklanır, kendisi iyi yerlere yerleştirilir, altına zümrüt gibi dut yapraklarından döşek serilir. Böcek, bu yapraklar üzerinde hem yatar hem de onları yer. sonra yavaş yavaş ipeğini ağzından çıkarır. Onunla "koza" yapar. İlk zamanlarda kendisi de onun içindedir. İpekten bir ev! Ne kadar güzel değil mi? Fakat burada da durmaz, uçar gider. Kozasını, kendini besleyenlere yadigâr bırakır.

İşte o kadar sevdiğimiz, beğendiğimiz ipekli kumaşlar hep o kozalardan yapılır. İpek böceği memleketimizin birçok yerlerinde yetişir. Hele "Bursa"nın ipeklileri pek meşhurdur.

Hediye

Bugün benim bayram günüm

Fakat ablama küskünüm

Gelip demeliydi: - Şermin

Bir yaş daha aldın, sevin;

Bakınız ben, değil ablam,

Yabancı olsa duramam,

Kardeşçe, dostça, insanca

Hatırını sormayınca.

Lâkin şu cici şey de ne?

O, o! Sevgili Şermin'e:

Bir hediye… Ne de güzel!..

Mutlak "Şeh-per"dendir. Oh gel,

Cici şey, gel kucağıma,

Sürün biraz dudağıma.

Ablam da böyle bir kutu

Veriverse ne olurdu!

Benim melek Şeh-perciğim!

Fakat acele etmeyim,

Hakikaten bu ondan mı?

Boşuna yordum ablamı;

İçim ne kadar aldanmış

Güzel kutu ablamdanmış.

Zaten Şermin'in bayramı

Şah-perin umurunda mı!

Beni ablam sever ancak,

Yoksa başka kim anacak!

Melek ablacığım benim

Sen benimsin, ben seninim

Tevfik FİKRET

Mevsimler, Aylar

Bir senede dört mevsim vardır.

Mekteplerin açıldığı mevsime "sonbahar" derler. Bu mevsimde havalar ılık, güzeldir. Güneş bizi ısıtır, lâkin yakmaz. sonbahar ayları "eylül, teşrin-i evvel, teşrin-i sani"dir. Bu aylardan sonra "kış" gelir. Yağmur, kar, fırtına, soğuk insanları çok üzer, sokaklarda rahat gezilemez. Ağaçlar kuru değnek gibi yapraksız kalır. Kış ayları şunlardır: Kanun-ı evvel, kanun-ı sanı, şubat.

Şubattan sonra soğuklar azalmağa başlar. "Mart" ayında yavaş yavaş ağaçlar yeşermeğe, çiçekler yeşermeğe, çiçekler açmağa başlar. Hele "nisan" ve "mayıs" ayları **çok** güzel olur. Havalar ısınır, herkes kırlara, sayfiyelere gitmeğe başlar. İşte bu mevsime de "ilkbahar" derler.

İlkbahardan sonra "yaz" mevsimidir. Yaz ayları "haziran, temmuz, ağustos"tur. Bu aylarda meyveler olur. Havalar çok ısınır. Hatta bu aylarda mektepler bile tatildir.

Sualler: Bir senede kaç mevsim vardır? Her mevsimde kaç ay vardır? İlkbahar nasıl mevsimdir? Kış ayları hangileridir? Hangi mevsimi daha çok seversiniz? Niçin, izah ediniz.

Yurt Sevgisi

Arada sırada sokağımızın önünden muzıkasıyla asker geçer. Askerin önünde sancak olursa hemen durur, büyük babamın öğrettiği gibi sancağı selâmlarım. O esnada kalbimin ne gibi hislerle dolup kabardığını, bir türlü anlatamayacağım. Bir gün büyük babama, kalbimin niye öyle çarptığını, gözlerimin niçin öyle yaşardığını sordum, buruşuk elleriyle yüzümü okşayarak:

- İşte yurt sevgisi budur!

dedi. Yurt sevgisi! Bu iki güzel kelime bir türlü hatırımdan gitmiyor… Büyük babamın, eski Moskof muharebesine girmiş, "Pilevne"de yaralanmış ihtiyar bir asker olduğunu söylersem, ne kadar çok asker hikâyeleri bildiğini anlarsınız. Koca ihtiyar hâlâ asker gibi adım atar; en büyük zevki resim-i geçitlerde bulunmak, askerlikten bahs etmektir.

Geçen gece bana uzun uzun "Pilevne" muharebelerinden, Moskofları nasıl kırdıklarından bahs etti. Tuhaf şey!.. O gece sabaha kadar muharebelerde uğraşmayım mı?.. Yataktan kalkınca doğru büyük babama koşup rüyamı anlattım. İhtiyar askerin bu rüyaya bile ne kadar sevindiğine şaşardınız. Elini hızlıca omzuma vurup bağırdı:

- Aferin oğul, sancağını selâmlarken yüreğinde kabaran yurt sevgisi laftan ibaret değilmiş! Şimdiki rüyan inşallah bundan on beş sene sonra bir hakikat olur. Aklıma bir sual geldi, sıkılmayarak sordum:

- Büyük baba, herkes asker olur mu?

- Şüphe mi ediyorsun oğlum! Yigirmi yaşına gelen her vatan çocuğu sancak altına gider, hizmetini görür. Askerliği öğrendikten sonra tekrar işiyle gücüyle uğraşır. Fakat düşman baş kaldırıp vatan tehlikeye düşünce, Türklüğün, sancağımızın şerefini muhafaza etmek lâzım gelir; vatan çocukları silâh başına çağırılır. Onların teşkil ettikleri kahraman ordular hudutlara yollanır.

- Babam da askerlik etti mi, büyük baba?

- Yazık ki etmedi; oğlum! O zamanlar milletimizin pek azı bu şerefi kazanırdı, herkes türlü türlü bahanelerle askerlikten kaçınırdı. Şimdi çok şükür o zamanlar geçti, millet**imiz**de asker olmayan yok. Senin gibi, rüyasında bile muharebe eden vatan yavruları hiç büyüyünce askerlikten çekinir mi? Kadınlar, çocuklar, ihtiyarlar, ancak ordular sayesinde rahat yaşar…

Fenalıktan Sakınmak

(Yuva bozan yuvasız kalır.)

Tuttum, tuttum! Kurtuluş yok elimden!

Bakayım: Bir, iki, üç, dört yavru var.

Çoktan beri görüyordum sizi ben,

Yakaladım! Sizi gidi yavrular…

Ay, ay. O ne? Ne acıklı şada bu?

Kurtarmaya gelmiş meğer anası.

Amma çattık! Ne belâlı yavru bu?

Bir de çıktı başımıza babası.

Etme oğlum, yavru harap olacak?

Ev yıkanın evi olmaz demişler.

Kuş yuvası, o da bir ev bir ocak

Onu bozmak günahını kim işler?

Bak bu sesten benim gönlüm kanadı!

Eğer biri seni gelip kapsaydı,

Boş kalırdı annenin de kanadı

Yaşar mıydı biri böyle yapsaydı…

Hakkınız var? Haydi, alın istemem.

İşte bakın, sayısı da tamamdır…

Ben acırım, bu hâle sabredemem;

Alın, alın, hepsi sağdır, sağlamdır.

Lâkin ötün… Onları da öttürün,

Ki ormanlar sesleriyle inlesin!

Büyüyünce bizim eve götürün:

Onlar ötsün, anneciğim dinlesin…

Üç Kedi

Birleşmek kuvvettir

Bizim evde "Boncuk"tan başka iki kedi daha var: "Pamuk" babamın, "Tekir" de annemin sevgili kedileridir. Ben bu üç kedi gibi birbirleriyle hoş geçinen kedilere hiç tesadüf etmedim. Ben değil, büyük annem de tesadüf etmemiş. Bakınız bunu nasıl anladım:

Dün büyük annemle pencerenin yanında oturuyor, etrafı seyrediyorduk. Dışarıda birdenbire bir kedi gürültüsü oldu: İki yabancı kedi bizim zavallı Boncuğu sıkıştırmışlar, dövmeğe çalışıyorlardı. Akıllı Boncuk nasılsa ellerinden kurtularak eve kapağı attı; galiba korkusunu bastırmak için taşlıktaki su tasından biraz da su içti. Biz yukarıdan, yabancı kedilerin kapı dışarısında mırıldanarak beklediklerini görüyorduk.

Boncuk, suyunu içtikten sonra ortadan kayboldu. Kediler hâlâ orada bekliyorlardı. Artık bu sefer zavallı kedim mutlak iyi bir dayak yiyecekti… Lâkin tuhaf şey! İki yabancı kedinin birdenbire kaçtıklarını görmeyelim mi?.. Büyük annem de şaşırdı. Ben de şaşırdım. Deminden beri pencere önünde durduğumuz hâlde bunun sebebini anlamamıştık.

Birdenbire büyük annem gülmeğe başladı.

- Hele şu taşlık kapısından çıkan orduya bak!

Ben de kahkahayı koyuverdim. Boncuk, Tekir, Pamuk, üçü yan yana âdeta beraber adım atarak ilerliyorlardı. Kahraman kedilerin kuyrukları o kadar kabarmıştı ki, yabancı kediler bu heybetli manzara karşısında korkarak çekilmişlerdi. Büyükannem gözlüklerini düzelterek dedi ki:

- Bir tek kediyi herkes korkutur; fakat üç kedi bir araya gelince, öyle başka kedilerden dayak yemezler. Dünyada birleşmek en büyük kuvvettir. Ufacık bir ipliği bir çocuk bile kırar; fakat iplikler birleşip halat hâline gelince bir vapuru zapt eder. İstersen üç öküzün hikâyesini anlatayım.

- Teşekkür ederim büyük anneciğim. Bu hikâyeyi hiç işitmedim.

Köyden uzak bir çayırlıkta üç öküz otluyordu. Daima aynı ahırda yaşayan bu hayvanlar birbirleriyle pek dost olmuşlardı. Bir gün o taraflara kurt indiğini duydukları hâlde korkmadılar. Bir kurt üç öküze hiçbir şey yapamazdı. Fakat her nedense kırda otlarken aralarında bir kavga çıktı; hepsi birbirlerine kızıp ayrı ayrı otlamağa başladılar. Öküzlerin ayrılmasını gözetleyen kurt bunu görür görmez hemen geldi. Üçünü de birer birer yedi.

İşte Birlik

Milletin her çocuğu, onun yükselmesi için çalışır.

Geçen gün sınıfta oturup arkadaşlarla müzakere ederken, Muallim Efendi, birdenbire içeri girdi. Suphi'nin demin bize arkasını dönüp sineklerle meşgul olduğunu görmüş olmalı ki girer girmez Suphi'yi kaldırdı. Suphi her gün gibi bugün de derse çalışmamıştı. Hatta müzakere ederken kendisine dinlemesini söyleyen bir arkadaşına fena hâlde kızmıştı. Muallim Efendi hiç hiddetlenmeyerek dedi ki:

- Efendiler, arkadaşınızın en büyük yanlışı kendisi çalışıp çalışmamakta serbest sanmasıdır. Hâlbuki hiç de öyle değil. Bir fenanın yedi mahalleye zararı olur, derler. Bir tembelin zararı bütün memleketedir. Yalnız Suphi değil, herkes şaşırmıştı. Ne demek! İnsan çalışmayınca zararını yalnız kendisi görmez mi?. Muallim Efendi devam etti:

- Gökyüzünden yağmurlar yağar, damlalar birleşerek su birikintileri, onlar birleşerek seller, seller birleşerek ırmaklar, göller denizler meydana gelir. İşte biz de böyleyiz. Adamlar birleşerek aileler, aileler birleşerek köyler, köyler birleşerek şehirler, şehirler birleşerek büyük vatan meydana gelir. Şu karşıki yeşil

kırlarda şarkısını söyleyen çiftçi çiftini sürmese, değirmenci buğdayı öğütmese, arabacı çuvalları taşımasa, fırıncı o undan ekmek yapmasa, Suphi akşam evine gittiği zaman aç kalırdı.

Hocalar ders okutmasa, çocuklar çalışmasa, memleket cahillerle dolar. Hekimler yetişmese, hastalıklardan ölürüz. Jandarmalar, polisler olmasa, hırsızlardan haydutlardan kendimizi kurtaramayız. Neferlerimiz karda kışta hudut boyunda nöbet beklemeseler, evimizde rahat uyku uyuyamayız.

İşte efendiler, bu misalleri istediğiniz kadar çoğaltabilirsiniz. Demek oluyor ki biz hepimiz milletimizin, Türklüğün yükselmesi için çalışıyoruz. Milletimizin yükselmesi için, herkesin kendi boynuna düşen vazifeyi canla başla yapması lâzımdır. Suphi vazifesini yapmamakla yalnız kendisine, yalnız ailesine fenalık etmiş olmuyor, kendisini yetiştiren, besleyen millete karşı da borcunu ödemiyor, Türklüğe fenalık ediyor. Eğer Suphi bunu bilmiş olsaydı, ben eminim ki çalışacaktı. Hiçbir Türk çocuğu böyle bir şey yapmaz.

Her Türk kendi vazifesini tamamıyla yaparsa, al bayrağımız yeryüzünde her zamân şan ve şerefle yaşar!

Ek-2 İlk Mektep Kitapları Tetkik Komisyonunun Kıraat Kitapları Hakkındaki Raporu

Maarif Vekâleti Talim ve Terbiye Dairesi İlk Mektep Kitapları Tetkik Komisyonunun Kıraat Kitapları Hakkındaki Raporu İstanbul-Millî Matba'a 1926

Vekâlet-i celîleleri Ta'lîm ve Terbiye Dâiresi tarafından Komüsyonumuza "on biri beşer ve biri dört kitâb"dan mürekkep olmak üzere on iki (12) kırâ'at serisi ile dokuz (9) müteferrik kırâ'at kitâbına cem'an altmış sekiz (68) kırâ'at kitâbı tevdî' buyurulmuşdur. Bunlardan (on üçü) redd (onu) kabûl edilmiş (kırk biri); ta'dîl edilmek şartıyla ve üçü mütâla'a kitâbı olarak kabûl olunmuşdur. Reddedilen eserlerin esbâb-ı reddi kabûl edilen eserlerin esbâb-ı kabûlü ve kabûl edilen eserlerin ta'dîle muhtâc noktaları her eserin raporunda ayrıca îzâh edilmişdir. Muhtelif tab'ları Komisyona tevdî' olunan eserlerin yalñız son tab'ları tedkîk edilmiş ve tedkîk edilen nüshaların üzeri Komisyon tarafından imzâ kılınmışdır. 'Umûmiyetle kırâ'at kitâblarında gördüğümüz şâyân-ı dikkat noktaları aşağıda mücmelen arz ediyoruz:

1. Kırâ'at kitâblarının mevzû'larında tenevvü' yokdur. Kitâbların kısm-ı a'zamî ahlâkî parçalar ve manzûmelerle doldurulmuşdur hâlbuki kuru kuruya nasîhat kabîlinden eserler çocukları 'alâkadâr etmez.

2. Kırâ'at kitâblarımızda çocukların kendi hayatlarına kendi tecrübelerine 'âid parçalar, masallar, heyecanlı sergüzeştler canlı bir sûretde yazılmış seyâhatler hayvânlarla nebâtlar âlemine 'âid merâklı fıkralar, yüksek mefkûreleri uğrunda 'ömür yıpratmış ve nihâyet gâyelerine ererek insâniyete hidmet etmiş büyük adamlara 'âid canlı menkıbeler, memleketimizin muhtelif yerlerine 'âid ve çocuk seviyesine muvâfık tasvîrler, muhtelif keşfiyâta dâir, merâklı hikâyeler çocuklarda 'alâka uyandıracak fennî mes'eleler, mu'âsır Türk edebiyatında çocuk seviyesinde yazılmış güzel parçalar, târihî, millî ve vatanî parçalarla, istiklâl mücâhedesine ve Türk inkılâbına dâir canlı menkıbeler fedâkârlık ve kahramanlık gösteren çocuklara 'âid menkıbeler; hâsılı çocuklarda okuma zevkini tenmiye edecek, onlarda kırâ'at 'alâkasını uyandıracak eserler noksândır.

3. Muharrirlerimizin bir kısmı kırâ'at parçalarını yazarken veya intihâb ederken çocuk seviyesini kâfî derecede nazar-ı dikkate almıyorlar. Ba'zan ancak küçük sınıflarda işe yarayacak basît parçaları yüksek sınıflara 'âid kitâblara geçiriyorlar. Ba'zan da ancak tahsîli ilerlemiş insanların anlayabilecekleri mevzû'ları ilk mekteblere mahsûs kitâblara derc ediyorlar. Kırâ'at kitâblarımıza konulacak parçalarda mevzû' ve ifâde i'tibâriyle tedrîce fevkalâde ri'âyet etmelidir. Her sınıf talebesinin târîh, coğrafya ve fen ma'lûmâtı; hâsılı 'umûmî seviyesi ve çocuğun o yaşdaki zihniyeti nazar-ı dikkate alınmalı. Her sınıfın kitâbına konulacak parçaları bu nota-i nazardan sıkı bir intihâba tâbi' tutulmalıdır.

4. Muharrirlerimizin çoğu çocukların ne gibi şeylere karşı 'alâka duyabileceklerini düşünmeye lüzûm görmeden yetişmiş adamlara mahsus birtakım kanâ'atleri ve ma'lûmâtı -olduğu gibi- çocukların zihnine doldurmak yolunu tutmuşlardır. Hâlbuki bir mevzû' sâde kelimelerle yazılmış olmakla çocukların kafasına

uygun bir hâle getirilmiş olmaz. Yaşı veya tahsîli ilerlemiş olanlar için yazılmış bir parçayı ihtisâr etmekle de çocuğa muvâfik bir eser yazılmış olmaz.

Bir mevzû'u çocuk kafasına uygun bir hâle getirmek için o mevzû'u çocukların muhtelif insiyâklarını tatmîn edecek, onların 'alâkasını celb edecek bir hâle getirmek zarûrîdir. Kırâ'at kitâblarımızda meselâ (ev inşâsı, köpek, karınca, ebeveyne itâ'at, vatan muhabbeti) gibi mevzû'lar üzerine yazılan parçalara göz gezdirilince bu mevzû'ların çocuk kafasına uydurulmasına hîç çalışılmadığı görülür. Bu yolda vücûda getirilen parçalar yetişmiş kimseler için ne kadar mantıkî olursa olsun çocuklara bir şey' ifâde etmez. Bir de çocukların fen, coğrafya, târîh gibi derslerde göreceği mebâhisi mücmelen kırâ'at kitâblarına geçirmekle çocuklarda mütâla'a hevesi uyandırılmış olmaz; kırâ'at kitâblarımızı gerek mevzû' ve gerek ifâde i'tibâriyle kurulukdan kurtarmadıkca bu eserlerle çocuklarımızda mütâla'a zevki, mütâla'a aşkı uyandırılamaz. Ve ilk mekteblerde kırâ'at derslerinden beklediğimiz gâyeyi elde etmek imkânı kalmaz.

5. Kırâ'at kitâblarımızın hepsinde millî ve yerli bir havâdan ziyâde, terceme kokusu duyuluyor. Yazılan hikâyelerde tasvîr edilen vak'alarda Türk hayâtına, Türk rûhuna, Türk harsına büsbütün yabancı bir 'âlem yaş(an)ıyor. Her şeyden evvel kitâblarımızı millîleşdirmeğe muhtâcız.

6. Kırâ'at kitâblarımızdan birçoğunun ifâdesi, şîvemize uygun değildir. Türk çocuğu ilk lisânı, harsı bu kitâblardan alacakdır. Oraya girecek parçaların edebî kıymetine ne kadar i'tinâ olunsa azdır.

7. Muharrirlerimiz kırâ'at kitâblarımıza konulan manzûmelerin intihâbında fazla müsâmahakârlık gösteriyorlar. Manzûmelerin ifâdesinde yalnız sâdelik değil edebî ve bedî'î bir kıymet de aranılmasına tarafdârız.

8. Kırâ'at kitâblarına konulan parçaların çocuklar üzerinde icrâ edeceği ahlâkî te'sîrler çok def'a lâ'ikıyla nazar-ı dikkate alınmıyor. Kırâ'at kitâblarımıza giren ahlâkî parçaların çoğu fâ'ide yerine, zarar husûle getirecek bir sûretde yazılmışdır. Ahlâk sâhasında Türk çocuğunun yalnız fenâlık etmekden sakındırılacak menfî bir şahsiyet olarak değil, müsbet bir sûretde onu iyiliğe sevk edecek bir tarzda yetişdirmeliyiz..

'Asrî Türk câmi'ası kimseye fenâlık etmemekle vazîfesini yapdığına kâni' olan menfî şahsiyetler değil. 'Âilesine mesleğine ve milletine karşı ictimâ'iyyen müsmir hidmetlerde bulunmayı mefkûre edinen müsbet şahsiyetlere, müteşebbis ve fedâkâr adamlara muhtâcdır. Kırâ'at kitâblarımızda "Kuş yuvalarını görmek için ağaca çıkan ormanda gezen, bağçede evvelce görmediği bir meyveye merâk eden, hâsılı herhangi bir teşebbüse baş uran etrâfındaki şeylere karşı 'alâkadâr olan çocukların başına binbir felâket yağdırmak sûretiyle zavallı çocuklarda cür'et ve 'azm nâmına bir şey bırakılmıyor. Muharrirlerimiz, "Etrâfınızdaki şeylere karşı merâklı olmayınız.","Ağaca çıkmayınız." gibi mevzû'larla çocukların fa'âliyet insiyâkını akâmete uğratacak nasîhatleri lüzûmundan fazla ibzâl ediyorlar. 'Asrî terbiye esâslarına taban tabana zıd olan bu nev' telkinâta artık bir nihâyet vermek lâzımdır. Çocuklarımızı kuş yuvalarına ta'arruzdan sakındırmak için en münâsib yol, onları ağaçlara çıkmakdan tahzîr etmek, kendilerine [Kuş yuvalarını bozmayınız, sonra yuvanız bozulur.] gibi 'umûmî ve mücerred nasîhatler vermek değildir. Çocukları ağaçlara çıkmaya teşvîk ederek, kuş yuvalarını onlara tedkîk etdirmek, kuş hayâtına karşı onlarda 'alâka uyandırmak, yakından temâs etdikleri kuşun hayâtına karşı kendilerinde hürmet ve şefkat hâsıl etmekdir. Kırâ'at kitâblarımız nîk-bîn müteşebbis, cerî, cesûr, 'azimkâr ve ictimâ'î işlerde arkadaşlarıyla birlikde teşrîk-i mesâ'iye candan atılan çocukların müsmir fa'âliyetlerine 'âid menkıbelerden ziyâde çekingen, annesinin yanından ayrılmakdan korkan, herkese karşı kör körüne itâ'at eden 'azimsiz çocukların menfî hareketleriyle doludur. Kuş yuvalarına bakmak için ağaca çıkan bir çocuğun ağaçdan düşerek, ayağının kırıldığını tasvîr ederek: "Gördünüz mü? Ağaca çıkan ne olur?" yolunda tehdîdlerle çocukların 'azmini kıracağımıza mütemâdiyen ağaclarda, tarlalarda tabî'atın esrârını tedkîk etmekden ve müsbet ictimâ'î işlerin peşinde koşmakdan zevk alan çocukların şu veya bu husûsda karşılarına çıkması melhûz olan tehlikelerden şu veya bu gibi tedbîrlerle nasıl kendilerini koruduklarını îzâh etmeliyiz. Muharrirlerimiz bazı parçalarda çocuklara: ("Pis Ahmed Pisboğaz Hamdi") gibi lakablar vermekde veya "Sizi gidi yumurcaklar" kabîlinden nezîh addedilemeyecek ta'bîrler kullanmakdadır. Bu da talebe üzerine fenâ izler bırakacak yoldur. Bir de muharrirlerimiz fenâ çocuklardan ziyâde iyi çocukların ahvâlini tasvîr ederlerse çocuklar üzerinde daha hızlı bir te'sîr bırakmış olurlar. Ba'zen kitâblara geçmiş fenâ tipleri çocukların taklîde yeltendikleri vâki'dır.

9. Kitâblarımızda çocuklara ahlâkî esâslar telkîn olunurken hep istikbâle ma'tûf temennîler serd eylemekde ve meselâ "Büyüdüğünüz zamân, ileride vatanınıza hidmet edersiniz." gibi cümleler sık sık tekrâr olunmakdadır. Hâlbuki çocuklarda ahlâkî hisleri tenmiye için onların bugünkü hayâtlarında bu ahlâkî hislere inkişâf verecek yollarda gitmek ve vatan-perver yetişdirmek istiyorsak onların, vatanları için bugün yapabilecekleri şeyleri kendilerine yapdırmak en doğru, en terbiyevî yoldur. Çocuğu bugünkü hayâtında müsbet ve ictimâ'î fa'âliyetlere sevk edersek yarınki ictimâ'î fa'âliyetlere onu hazırlamış oluruz.

10. Kırâ'at kitâblarımıza konulan parçalar 'umûmiyetle lüzûmundan fazla kısadır. Bilhâssa son sınıflarda çocuklarda kendi kendilerine mütâla'a zevkini tenmiye etmek için daha uzun parçalara ihtiyâc vardır. Bâ-husûs bizde ma'a-t-teessüf çocuklarımızın kendi kendilerine mütâla'a edebilecekleri câzib eserler (yokdur) denilecek derecede azdır. Bazı yerlerde çocuğun yegâne mütâla'a kitâbı kırâ'at kitâbıdır. Onun için kırâ'at kitâblarının 'alâka-bahş uzun parçaları muhtevî olması şâyân-ı temennîdir.

11. Kırâ'at kitâblarımız köylü hayâtıyle sıkı sıkıya 'alâka-dâr edecek parçalardan mahrûmdur. "Köylü ismini ancak köylünün biri" diye başlayan ve ekseriyâ köylünün safvet ü cehâletiyle istihzâ eden parçalara da tesâdüf ediliyor. Memleketin menfa'ati nâmına bu zihniyete hitâm verilmesi lâzımdır..

12. Kırâ'at kitâblarımızdaki resimler çocuğun zevk ve 'alâkasını tahrîk edecek bedî'î bir kıymeti ekseriyâ hâ'iz değildir. Manken gibi sıralara dizilmiş hareketsiz çocukları gösteren ders-hâne resimleri ecnebî kitâblardan şöylece kesilerek fenâ bir sûretde hakketdirilmiş cansız sahneler çocukları cezb edecek evsâfdan mahrûmdur.

Kitâblarımızda çocuk rûhunu okşayacak câzib resimlere ihtiyâc vardır.

13. Bütün mekteb kitâblarımızda olduğu gibi, kırâ'at kitâblarımızın imlâsında da büyük bir ıttırâdsızlık vardır.

Nokta yerine *noktâ*, *mürekke*b yerine: *mürekeb*, *cübbe* yerine *cûbbe*, gibi ifrâtların yanında doğru yerine toğrı, *gelmedi* yerine *gelmedi* yazmak gibi tefrîtlere gidildiği bir sahîfede 'aynı kelimenin iki üç türlü yazıldığı görülmüşdür.

14. Hemân bütün mekteb kitâblarımız gibi kırâ'at kitâblarımızın da tab'ı ve kâğıdları 'umûmiyetle fenâdır. Mekteb kitâblarımızın nefâsetini te'mîn için tedâbir-i lâzımeye tevessül buyurulmasını ehemmiyetle istirhâm ederiz.

1926 Haziran 26

İstanbul İlk Tedrîsât Müfettişi Sâlih

Burûsa Erkek Mu'allim Mektebi Edebiyât Mu'allimi Ali Ulvî

Edirne Kız Mu'allim Mektebi Usûl-i Tedrîs Mu'allimi Hulûsî

Yüksek Mu'allim Mektebi Usûl-i Tedrîs Mu'allimi İhsân

İstanbul Tatbîkât Mektebi Mu'allimlerinden Abdullatîf

Galatasaray Lisesi İlk Kısım Başmu'allimi Şahâb Nazmî

Ek-3 İlk Mekteb Kitâbları Tedkîk Komisyonunun Kırâ'at Kitâbları Hakkındaki Raporunun Sadeleştirilmesi

Ma'ârif Vekâleti Ta'lîm ve Terbiye Dâiresi İlk Mekteb Kitâbları Tedkîk Komisyonunun Kırâ'at Kitâbları Hakkındaki Raporu İstanbul-Millî Matba'a 1926

1. Kıraat kitaplarının konularında çeşitlilik yoktur. Kitapların pek çoğu, ahlaki parçalar ve manzumelerle doludur; oysa kuru öğüt türünden eserler çocukları ilgilendirmez.

2. Kıraat kitaplarımızda kendi hayatlarına, kendi deneyimlerine ilişkin parçalar, masallar, heyecanlı sergüzeştler, canlı bir biçimde yazılmış geziler, hayvanlarla bitkiler dünyasına ilişkin meraklı fıkralar, yüksek ülküleri uğrunda ömür yıpratmış ve sonunda amaçlarına ulaşarak insanlığa hizmet etmiş büyük adamlara ilişkin canlı öyküler, özveri ve kahramanlık gösteren çocuklara ilişkin öyküler; özetle çocuklarda okuma zevkini artıracak, onlarda okuma ilgisini uyandıracak eserler eksiktir.

3. Yazarlarımızın bir bölümü okuma parçalarını yazarken veya seçerken çocuğun düzeyine yeterince dikkat etmiyorlar. Bazen ancak küçük sınıflarda işe yarayacak basit parçaları yüksek sınıflara ilişkin kitaplara geçiriyorlar. Bazen da ancak öğrenimi ilerlemiş insanların anlayabilecekleri konuları ilk mekteplere ayrılmış kitaplarda topluyorlar. Kıraat kitaplarımıza konulacak parçalarda konu ve ifade itibarıyla azar azar ilerlemeye olağanüstü uyulmalıdır. Her sınıf talebesinin tarih, coğrafya ve fen bilgisi; özetle genel düzeyi ve çocuğun o yaştaki düşüncesine dikkate edilmelidir. Her sınıfın kitabına konulacak parçaları bu bakış açısından sıkı bir seçime tabi tutulmalıdır.

4. Yazarlarımızın çoğu, çocukların ne gibi şeylere karşı ilgi duyabileceklerini düşünmeye gerek görmeden yetişmiş adamlara mahsus birtakım düşünceleri ve bilgiyi -olduğu gibi- çocukların zihnine doldurmak yolunu tutmuşlardır. Hâlbuki bir konu yalın kelimelerle yazılmış olmakla çocukların kafasına uygun bir hâle getirilmiş olmaz. Yaşı veya öğrenimi ilerlemiş olanlar için yazılmış bir parçayı kısaltmakla da çocuğa uygun bir eser yazılmış olmaz.

Bir konuyu çocuk kafasına uygun bir hâle getirmek için o konuyu çocukların çeşitli içgüdülerini doyuracak, onların ilgisini çekecek bir hâle getirmek gereklidir. Kıraat kitaplarımızda mesela (ev yapımı, köpek, karınca, anne babaya boyun eğme, vatan sevgisi) gibi konular üzerine yazılan parçalara göz gezdirilince bu konuların çocuk kafasına uydurulmasına hiç çalışılmadığı görülür. Bu yolda oluşturulan parçalar yetişmiş kimseler için ne kadar mantıklı olursa olsun çocuklara bir şey ifade etmez. Bir de çocukların fen, coğrafya, tarih gibi derslerde göreceği konuları kısaca kıraat kitaplarına geçirmekle çocuklarda düşünme isteği uyandırılmış olmaz; kıraat kitaplarımızı gerek konu ve gerekse anlatım itibarıyla kuruluktan kurtarmadıkça bu eserlerle çocuklarımızda düşünme zevki, düşünme aşkı uyandırılamaz ve ilk mekteplerde kıraat derslerinden beklediğimiz gayeyi elde etmek imkânı kalmaz.

5. Kıraat kitaplarımızın hepsinde millî ve yerli havadan ziyade, çeviri kokusu duyulur. Yazılan hikâyelerde tasvir edilen olaylarda Türk hayatına, Türk ruhuna, Türk kültürüne büsbütün yabancı bir âlem yaşanıyor. Her şeyden evvel kitaplarımızı millileştirmeğe muhtacız.

6. Kıraat kitaplarımızdan birçoğunun anlatımı, ağız özelliğimize uygun değildir. Türk çocuğu ilk dili, kültürü bu kitaplardan alacaktır. Oraya girecek parçaların edebî kıymetine ne kadar itina olunsa azdır.

7. Yazarlarımız kıraat kitaplarımıza konulan manzumelerin seçiminde fazla hoşgörü gösteriyorlar. Manzumelerin anlatımında yalnız sadelik değil edebî ve estetik bir kıymet de aranılmasına taraftarız.

8. Kıraat kitaplarına konulan parçaların çocuklar üzerinde oluşturacağı ahlaki etkiler çok defa layıkıyla düşünülmüyor. Kıraat kitaplarımıza giren ahlaki parçaların çoğu fayda yerine, zarar oluşturacak bir biçimde yazılmıştır. Ahlak sahasında Türk çocuğunun yalnız fenalık etmekten sakındırılacak olumsuz bir şahsiyet olarak değil, olumlu bir biçimde onu iyiliğe yöneltecek bir şekilde yetiştirmeliyiz.

Çağdaş Türk toplumu kimseye fenalık etmemekle vazifesini yaptığına ikna olan olumsuz şahsiyetler değil. Ailesine, mesleğine ve milletine karşı toplumla ilgili yararlı hizmetlerde bulunmayı mefkûre edinen olumlu şahsiyetlere, müteşebbis ve fedakâr adamlara muhtaçtır. Kıraat kitaplarımızda "Kuş yuvalarını görmek

için ağaca çıkan ormanda gezen, bahçede evvelce görmediği bir meyveyi merak eden, kısaca herhangi bir teşebbüse başvuran etrafındaki şeylere karşı ilgi duyan çocukların başına bin bir felaket yağdırmak suretiyle zavallı çocuklarda cesaret ve azim yerine bir şey bırakılmıyor. Yazarlarımız, "Etrafınızdaki şeylere karşı meraklı olmayınız.","Ağaca çıkmayınız." gibi konularla çocukların hareket içgüdüsünü başarısızlığa uğratacak nasihatleri lüzumundan fazla veriyorlar. Çağdaş terbiye esaslarına taban tabana zıt olan bu tür telkinlere artık bir son vermek lazımdır. Çocuklarımızı kuş yuvalarına saldırıdan sakındırmak için en uygun yol, onları ağaçlara çıkmaktan korkutmak, kendilerine [Kuş yuvalarını bozmayınız, sonra yuvanız bozulur.] gibi genel ve soyut öğütler vermek değildir. Çocukları ağaçlara çıkmaya teşvik ederek, kuş yuvalarını onlara incelettirmek, kuş hayatına karşı onlarda ilgi uyandırmak, yakından dokundukları kuşun hayatına karşı kendilerinde hürmet ve şefkat oluşturmaktır. Kıraat kitaplarımız, iyimser müteşebbis, gözü pek, cesur, azimli ve toplumla ilgili işlerde arkadaşlarıyla birlikte iş birliğine candan atılan çocukların yararlı faaliyetlerine ait hikâyelerden ziyade çekingen, annesinin yanından ayrılmaktan korkan, herkese karşı körü körüne itaat eden azimsiz çocukların olumsuz hareketleriyle doludur. Kuş yuvalarına bakmak için ağaca çıkan bir çocuğun ağaçtan düşerek, ayağının kırıldığını tasvir ederek: "Gördünüz mü? Ağaca çıkan ne olur?" yolunda tehditlerle çocukların azmini kıracağımıza mütemadiyen ağaçlarda, tarlalarda tabiatın esrarını incelemekten ve olumlu toplumla ilgili işlerin peşinde koşmaktan zevk alan çocukların şu veya bu hususta karşılarına çıkması düşünülen tehlikelerden şu veya bu gibi tedbirlerle nasıl kendilerini koruduklarını izah etmeliyiz. Yazarlarımız bazı parçalarda çocuklara: ("Pis Ahmet Pisboğaz Hamdi") gibi lakaplar vermekte veya "Sizi gidi yumurcaklar" türünden temiz sayılamayacak ifadeler kullanmaktadır. Bu da talebe üzerinde fena izler bırakacak yoldur. Bir de yazarlarımız fena çocuklardan ziyade iyi çocukların durumlarını tasvir ederlerse çocuklar üzerinde daha hızlı bir etki bırakmış olurlar. Bazen kitaplara geçmiş fena tipleri çocukların taklide yeltendikleri sonuçtur.

9. Kitaplarımızda çocuklara ahlaki esaslar telkin olunurken hep geleceğe yöneltilmiş temenniler dile getirilmekte ve mesela "Büyüdüğünüz zaman, ileride vatanınıza hizmet edersiniz." gibi cümleler sık sık tekrar olunmaktadır. Hâlbuki çocuklarda ahlaki hisleri artırmak için bugünkü hayatlarında bu ahlaki hisleri geliştirecek yollarda gitmelerini ve vatanperver olarak yetişmelerini istiyorsak onların, vatanları için bugün yapabilecekleri şeyleri kendilerine yaptırmak en doğru, en terbiyeye uygun yoldur. Çocuğu bugünkü hayatında olumlu ve toplumla ilgili faaliyetlere sevk edersek yarınki toplumsal faaliyetlere onu hazırlamış oluruz.

10. Kıraat kitaplarımıza konulan parçalar genellikle lüzumundan fazla kısadır. Bilhassa son sınıflarda çocuklarda kendi kendilerine düşünme zevkini artırmak için daha uzun parçalara ihtiyaç vardır. Özellikle bizde yazık ki çocuklarımızın kendi kendilerine düşünebilecekleri cazip eserler yok denilecek derecede azdır. Bazı yerlerde çocuğun yegâne düşünme kitabı kıraat kitabıdır. Onun için kıraat kitaplarının ilgi çeken uzun parçaları içermesi temenniye değerdir.

11. Kıraat kitaplarımız köylü hayatıyla sıkı sıkıya ilgili parçalardan mahrumdur. "Köylü ismini ancak köylünün biri" diye başlayan ve çoğunlukla köylünün saflığı ve cehaletiyle alay eden parçalara da tesadüf ediliyor. Memleketin menfaati namına bu zihniyete son verilmesi lazımdır..

12. Kıraat kitaplarımızdaki resimler çocuğun zevk ve alakasını harekete geçirecek estetik bir kıymete çoğunlukla sahip değildir. Manken gibi sıralara dizilmiş hareketsiz çocukları gösteren dershane resimleri yabancı kitaplardan şöylece kesilerek fena bir surette kazıtılmış cansız sahneler çocukları etkileyecek özelliklerden mahrumdur.

Kitaplarımızda çocuk ruhunu okşayacak cazip resimlere ihtiyaç vardır.

13. Bütün mektep kitaplarımızda olduğu gibi, kıraat kitaplarımızın imlasında da büyük bir düzensizlik vardır.

Nokta yerine *noktâ*, *mürekke*b yerine: *mürekeb*, *cübbe* yerine *cûbbe*, gibi aşırılıkların yanında doğru yerine toğrı, *gelmedi* yerine *gelmedi* yazmak gibi tersine aşırılıklara gidileceği bir sahifede 'aynı kelimenin iki üç türlü yazıldığı görülmüştür.

14. Yaklaşık olarak bütün mektep kitaplarımız gibi kıraat kitaplarımızın da baskısı ve kâğıtları genellikle kötüdür. Mektep kitaplarımızın güzelliğini sağlamak için gerekli tedbirlere başvurulmasını önemle rica ederiz.

1926 Haziran 26

İstanbul İlk Tedrîsât Müfettişi Sâlih

Burûsa Erkek Mu'allim Mektebi Edebiyât Mu'allimi Ali Ulvî

Edirne Kız Mu'allim Mektebi Usûl-i Tedrîs Mu'allimi Hulûsî

Yüksek Mu'allim Mektebi Usûl-i Tedrîs Mu'allimi İhsân

İstanbul Tatbîkât Mektebi Mu'allimlerinden Abdullatîf

Galatasaray Lisesi İlk Kısım Başmu'allimi Şahâb Nazmî